

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2023

Mgr. Matúš Kamenický

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Surfing pohľadom karnálnej metódy
Diplomová práca

2023

Mgr. Matúš Kamenický

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. Matúš Kamenický**
Osobní číslo: **H20473**
Studijní program: **N0314A250014 Sociální a kulturní antropologie**
Téma práce: **Surfing pohľadom karnálnej metódy**
Zadávací katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

V diplomovej práci sa študent zameria na spôsob života ľudí pravidelne surfujúcich a na to, čo pre nich táto aktivita znamená. V rámci výskumu sa študent pokúsi stať sa súčasťou surferskej komunity, bude sledovať ich každodenný život, zapájať sa do komunitného diania a sám bude rovnako i surfovať. Ťažným teoreticko-metodologickým východiskom bude karnálna metóda Loiceho Wacquanta, takisto koncept habitu pohľadom Pierra Bourdieuho. Výskum bude založený na karnálnej metóde, zúčastnenom pozorovaní, pološtrukturovaných a neštrukturovaných rozhovoroch, biografickej a autobiografickej metóde. Súčasťou práce bude takisto audiovizuálny výstup.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **elektronická**
Jazyk zpracování: **Slovenština**

Seznam doporučené literatury:

- Blanchard, K. 1995. *The Anthropology of Sport: An Introduction*. London: Bergin and Garvey.
- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Brennan, D. 2021. *Surfing and the Philosophy of Sport*. Lanham: Rowman & Littlefield
- Delaney, T., Madigan, T. 2009. *The Sociology of Sports: An Introduction*. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company.
- Eitzen, D. S. 2014. *Sport in Contemporary Society: An Anthology*. Oxford University Press.
- Godfrey, C., Devine-Wright, H and Taylor, J. 2015. The positive impact of structured surfing courses on the wellbeing of vulnerable young people, in. *Community Practitioner*. 88(1): 26-29. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Hannah-Devine-Wright/publication/273404394_The_positive_impact_of_structured_surfing_courses_on_the_wellbeing_of_vulnerable-young-people.pdf
- Goffman, R. 2018. *Všichni hrajeme divadlo*. Portál.
- Irwin, John Keith. 1965. *Surfers: A Study of the Growth of a Deviant Subculture*. Berkeley : University of California.
- Jetmarová, J. 2017. O liminalitě, communitas a dotecích Absolutna. Fenomenologie ultravytrvalostního sportu, in. *Český lid*, 53-70. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky.
- Matos, M. G., Santos, A. C., Fauvelet, C., Marta, F., Evangelista, E. S., Ferreira, J., Moita, M., Conibear, T. and Mattila, M. 2017. Surfing for social integration: mental health and well-being promotion through surf therapy among institutionalized young people, in. *HSA*
- Novotná, H., Špaček, O., Štovičková, M., ed. 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.
- Sekot, A. 2015. *Pohybové aktivity pohledem sociologie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Sekot, A. 2008. *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada.
- Wacquant, L. 2004. *Body & Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*. New York: Oxford University Press.
- Wacquant, L. 2006. Carnal Connections: On Embodiment, Apprenticeship, and Membership, in. *Qualitative Sociology*, 28: 4: 445-474
- Wacquant, L. 2015. For a Sociology of Flesh and Blood. *Qualitative Sociology*, 24 January 2015: 1-11.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Lívia Šavelková, Ph.D.

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání diplomové práce:

31. března 2021

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2022

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 19. listopadu 2021

Prehlasujem:

Prácu s názvom Surfing pohľadom karnálnej metódy som vypracoval samostatne. Všetky literárne pramene a informácie, ktoré som v práci použil, sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Bol som oboznámený s tým, že sa na moju prácu vzťahujú práva a povinnosti vyplývajúce zo zákona č. 121/2000 Sb., o práve autorskom, o právach súvisiacich s právom autorským a o zmene niektorých zákonov (autorský zákon), v znení neskorších predpisov, najmä zo skutočností, že Univerzita Pardubice má právo na uzatvorenie licenčnej zmluvy o používaní tejto práce ako školského diela podľa § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tým, že pokiaľ dôjde k použitiu tejto práce mnou alebo bude poskytnutá licencia o jej použití inému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávnená od mňa požadovať primeraný príspevok na úhradu nákladov, ktoré na vytvorenie diela vynaložila, a to podľa okolností až do ich skutočnej výšky.

Beriem na vedomí, že v súlade s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o zmene a doplnení ďalších zákonov (zákon o vysokých školách), v znení neskorších predpisov, a smernicou Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidlá pre odovzdávanie, zverejňovanie a formálnu úpravu záverečných prác, v znení neskorších dodatkov, bude práca zverejnená prostredníctvom Digitálnej knižnice Univerzity Pardubice.

V Pardubiciach dňa 24. 3. 2023

Mgr. Matúš Kamenický

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som sa chcel poďakovať vedúcej mojej práce PhDr. Lívii Šavelkovej, PhD. za jej cenné rady a postrehy, ktorými ma pri písaní práce usmernila. Taktiež by som sa chcel poďakovať členom školy AMAR, hlavne Vitorovi Monteirovi a Milene Werterovej za ich ochotu, ústretovosť a otvorenú náruč, s ktorou ma privítali. V neposlednom rade by som chcel poďakovať Univerzite Pardubice za finančné štipendium, ktoré mi na výskum poskytla a vďaka ktorému som ho mohol vôbec realizovať.

ANOTÁCIA

Diplomová práca sa zaoberá surfingom ako fyzickou aktivitou, športom a subkultúrou. Výskum vychádza z karnálnej sociológie Loïca Wacquanta. Skrze skúsenosť cez vlastné telo zachytáva a popisuje život, každodennú realitu a habitusy surfera. Popisuje sociálnu dynamiku subkultúry. Výskum vychádza z autorových skúseností z okolia Fara a Porta v Portugalsku.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

surfing, karnálna metóda, subkultúra

TITLE

Surfing through the prism of the carnal method

ANNOTATION

The diploma thesis deals with surfing as a physical activity, sport and a subculture. The research proceeds from the carnal sociology of Loïc Wacquant. Through experience of one's own body it captures and describes the surfer's life, every day's reality and a habitus. It delineates subculture's social dynamics. The research is based on the author's experience around the city of Faro and Porto in Portugal.

KEYWORDS

surfing, carnal method, subculture

Obsah

TERMINOLOGIE	9
ÚVOD	11
Metodológia	13
Surfing – jeho vznik a súčasná podoba	17
História surfingu a jeho sociálno-kultúrna dynamika	18
Súčasná podoba surfingu	21
Hľadanie vznešeného – surferská prax	23
Čo je to surfing?	24
Ritualizácia surfingu	28
Mainstream vs. kontrakultúra	30
Lokalizmus a hierarchia	30
Surferská etiketa	34
Prednosť chytiť vlnu	34
<i>Drop in</i> pravidlo (vstúpenie do vlny)	34
<i>Snaking</i> (vplíženie sa)	35
Ako správne pádlovať na <i>lineup</i>	35
Opustenie svojej dosky	35
Riziko a zranenia	37
Sociálna dynamika subkultúry	40
Estetickosť surfingu	44
Shortboard vs. longboard	45
AMAR – Praia de Faro (Barrinha)	49
Surfovanie s AMAR-om	50
COVID-19 a jeho dopad na surfing na Praia de Faro	54
ZÁVER	55
POUŽITÁ LITERATURA	57

TERMINOLOGIE

- Barrel – časť vlny nazývaná aj „tube“ – miesto pred vlnou, kedy sa jej vrchol láme a preklenie, tak že vytvorí prázdny priestor v tvare tuby – jazda uprostred barelu je považovaná za vrcholný estetický zážitok
- Beach break – break, kde morské dno tvorí piesok
- Break – dané surferské miesto, kde sa lámu vlny a je možné surfovať (delia sa na tri hlavné – beach break, reef break, point break)
- Bottom turn – zatačka prevedená naspodku vlny
- Curl – časť vlny, kde sa začína „odlupovať“, láme sa – v tomto bode má najviac energie, preto sa tam vykonáva najväčšia časť trikov a manévrov
- Drop down – alebo *to take the drop* – spustenie sa po vlne priamo dole na jej spodok (väčšinou po tom, čo sa surfer rozhodne vypádlovať na vlnu v momente, keď sa za ním začne dvíhať)
- Drop in – Keď jeden surfer vstúpi do vlny druhému surferovi, ktorý mal na ňu právo
- Face – predná časť vlny, „stena“
- Fin – časť surferskej dosky v tvare žraločej plutvy pripevnená na zadnú časť zospodu. Slúži na manévrovanie, zatačanie a stabilitu
- Greenwater – časť za lineup-om ďalej od brehu, kde sa vlny ešte nelámu
- Hardboard – typ surferskej dosky – patrí sem väčšina dosiek, sú tvrdé, väčšinou vyrobené z polyuretánu a potiahnuté sklolaminátom a polyesterovou živicou
- Hang five – trik, kedy jazdec prejde na prednú časť surfu a prstami na nohe obopne predný rám dosky
- Hang ten - trik, kedy jazdec prejde na prednú časť surfu a prstami na oboch nohách obopne predný rám dosky
- Leash – šnúra, ktorou je surferská doska pripevnená k členku surfera
- Lineup – miesto, odkiaľ sa začína pádlovať na vlnu, surferi sú na ňom zoradení a čakajú na svoju vlnu
- Lip – časť vlny, jej vrchol
- Longboard – typ surferskej dosky – sú dlhšie, širšie a vyššie, majú väčší objem a zaoblenú špičku
- Point break – miesto, kde sa vlny obtáčajú okolo kusy pevniny vytrčajúceho viac do oceánu, za týmto bodom teda idú na pevninu pod uhlom; produkujú najdlhšie vlny
- Pull in – nasmerovanie surferskej dosky „do vnútra“ vlny (aby šiel jazdec pozdĺž jej ramena, viac paralelne s vlnou; prípadne vošiel do barelu)

Reef break – miesto, kde morské dno tvoria kamene (v tropických oblastiach často i koraly)

Rip current – tzv. spätný prúd. Ťahá ľudí preč od pobrežia smerom na oceán

Session – označenie času venovaného vykonávaniu aktivity surfovania (surf session)

Softboard – typ surferskej dosky – určené pre začiatočníkov – väčšinou sú vyrobené z polystyrénu a ďalších mäkkých materiálov

Shortboard – typ surferskej dosky – sú kratšie, užšie a nižšie, majú nižší objem a špicatú prednú časť

Surf – všeobecný pojem, môže označovať podmienky („aký je dnes surf?“)

Swell – súhrnné pomenovanie pre sériu mechanických vln šíriacich sa medzi vodou a vzduchom, ktoré vznikajú ďaleko na otvorenom oceáne, následne sa šíria smerom k pevnine, kde vytvárajú vlny vhodné na surfing

Take off – akt začatia jazdy, kedy surfer začne pádlovať a následne sa postaví na dosku

Whitewater – biela spenená voda po zlomení vlny v nárazovej zóne

Wipeout – situácia, kedy je surfer vlnou zhodený zo svojej dosky

ÚVOD

Jednou z otázok a večných debát v rámci surfingu je, či je surfing športom alebo je čímisi viac. Zdá sa, že existujú dva hlavné tábory – tí, čo ho považujú za atletickú fyzicky náročnú športovú aktivitu a tí, pre ktorých v sebe skrýva oveľa hlbšie významy. Pre množstvo ľudí je surfing životným štýlom, filozofiou a cestou plnou duchovna a hlbších prežitkov (Delaney, T., Madigan, T. 2021: 83).

Diplomová práca skúma surfing ako fyzickú aktivitu, šport a subkultúru. Teoretické východisko práce pochádza z Wacquantovho diela *Body & Soul*, ktorého „*teoretická agenda sa zapája, ilustruje a empiricky testuje pojem habitus prostredníctvom detailného opisu konkrétneho habitusu a jeho fabrikácie – ako sa boxerské chápanie, vedomosti a túžby kolektívne vštepujú do ‘mäsa a krvi’*,” (Wacquant 2005: 453). Predostretá diplomová práca sa sústreďuje na telesnosť danej aktivity a na to, ako sa konštruuje surferský habitus prostredníctvom (takmer) každodenného praktizovania tejto aktivity.

Spomenuté sú taktiež transcendentné pocity, ktoré praktizovanie surfingu ľuďom prináša. Popísané a implementované sú pocity plynutia v Csikszentmihalyiho chápaní (Csikszentmihalyi, 2009), ktoré sú pri surfovaní prítomné a ktoré do veľkej miery stoja za popularitou surfingu a sú dôvodom opätovného oddávania sa tejto aktivite. Spomenutý je i faktor rizika, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou surfingu, no ktorý je zároveň do istej miery v rámci subkultúry relativizovaný.

Na začiatku je načrtnutá história surfingu, jeho vznik na polynézskych ostrovoch, neskoršiu expanziu do západných spoločností, a jeho vývoj a prechodové štádiá od rituálnych prvkov, hedonistické konotácie (ktoré mu do istej miery zostali), cez imidž kontrakultúry v 60. rokoch 20. storočia v Spojených štátoch, až po súčasnosť (posledné desaťročia), kedy sa surfing stáva profesionálnym športom vrátane celebrít berúcich značné honoráre, sponzorstvo obrovských značiek, masívnu komercializáciu a podobne.

Práca ďalej predostiera surferskú prax, jeho estetickú stránku, nepísané pravidlá správania sa vo vode medzi ostatnými surfermi a podobne. Zameraná je predovšetkým na to, čo surfing pre jednotlivých respondentov z prostredia výskumu znamená, a ako (ak vôbec) ovplyvňuje ich život. Surferská prax je prezentovaná prostredníctvom sprostredkovania osobnej skúsenosti a reflexívnej sebaanalýzy pocitov, myšlienok a pôsobnosti, ktorou surfing vplýval na autora a jeho vedomie.

Okrem skúsenosti cez vlastné telo sa práca opiera o odbornú literatúru a niekoľko pološtruktúrovaných a neštruktúrovaných rozhovorov so surfermi. Výskum prebiehal primárne na juhu Portugalska v okolí mesta Faro. Súčasťou diplomovej práce je i antropologický film.

Metodológia

Práca sa pokúša priblížiť surfingu širšej verejnosti. Poukazuje na sociálnu dynamiku tejto subkultúry, exponenciálny nárast popularity surfingu, ktorý prináša svoje problémy a prináša do svetla (širšej verejnosti) menej známú stránku surfingu v podobe agresie, lokalizmu a násilia. V texte sú taktiež načrtnuté pravidlá hierarchie a surferskej etikety, istého nepísaného úzusu, ktorým by sa mali surferi riadiť.

Výskum prebiehal primárne v Portugalsku v okolí mesta Faro. Značná väčšina mojich skúseností opisovaných v tejto práci pochádza zo surferských lekcií, ktoré prebiehali pod záštitou surferskej školy AMAR situovanej na pláži Praia de Faro. Pláž leží asi 10 kilometrov za mestom. Keďže sa mi nepodarilo zohnať ubytovanie priamo na pláži, mali moje dni rovnaký vzorec. Skoro ráno som po raňajkách sadol na bicykel a šiel na pláž, kde som trávil celé dni. Zúčastňoval som sa surferských lekcií, rozprával sa s ľuďmi, pozoroval oceán, snažil sa ho čítať a porozumieť miestu *Barrinha* – ako funguje, kde sa lámú vlny, kde sú najideálnejšie podmienky pre surfing, atď.

Čo sa týka metodológie tejto práce, podobne ako výskumy chicagskej školy (Heřmanský 2011: 91), vychádza z emického prístupu, a teda z etnografie, zúčastneného pozorovania a biografického naratívneho rozhovoru. Na rozdiel od chicagskej školy, ktorá na subkultúry nahliadala ako na isté formy deviácie narušujúce rovnovážny stav v spoločnosti (ibid), som emický prístup zvolil práve kvôli lepšiemu porozumeniu konania no najmä motivácie členov subkultúry. Ťažiskovým metodologickým rámcom je tzv. karnálna metóda (alebo karnálna sociológia) Loïca Wacquanta, ktorá okrem iného bádateľovi umožňuje aj lepšie porozumenie vnútorných svetov členov spoločnosti ním skúmanej.

Musím však podotknúť, že na rozdiel od Wacquanta (autora a priekopníka karnálnej sociológie), ktorý pred začatím svojho výskumu nemal absolútne žiadne znalosti či skúsenosti s boxom, (Wacquant, 2003) som ja do svojho výskumu nevstupoval ako nepopísaný list. Prvýkrát som „naživo“ (na vlastné oči a krátko na to aj kožu, nie iba prostredníctvom médií) prišiel do kontaktu so surfingom na jeseň v roku 2018. Počas svojich predošlých štúdií som sa zúčastnil výmenného pobytu na juhu Portugalska v meste Faro. Výber destinácie nebol ani zďaleka náhodný – hľadal som miesto pri oceáne, kde by som mohol vyskúšať surfing. Idea surfu, posilnená obrazom prezentovaným v médiách (od filmov, cez hudbu, po videá na

YouTube), ma lákala už dlhé roky, no keďže pochádzam z vnútrozemského štátu, nebolo veľa možností šport skúsiť. Výmenný študijný pobyt bol preto výbornou príležitosťou. Vo Fara som strávil takmer pol roka, pričom som sa aktívne zúčastňoval surferských lekcií v škole AMAR.

Na jeseň v roku 2021 som odišiel na ďalší výmenný pobyt do Porta (už ako študent sociálnej a kultúrnej antropológie na Univerzite Pardubice), kde som plánoval spraviť výskum a natočiť film, ktorý je súčasťou tejto diplomovej práce. Niekoľko životných peripetií mi však znemožnilo práci sa venovať a chodiť na surf. V januári 2023 som sa preto vrátil „ku koreňom“ do Fara, kde som natočil väčšinu záberov použitých vo filme. Z tohto obdobia zároveň pochádza jadro môjho výskumu. Miesto som si vybral najmä preto, že sa poznám s oboma hlavnými inštruktormi, a tak bolo jednoduchšie začleniť sa do komunity okolo školy AMAR, sledovať dynamiku sociálnych vzťahov a štruktúr. Karnálne know-how má podľa Wacquanta potenciál ponúknuť uchopenie sociálneho sveta zdola nahor v dvoch úrovniach, a to v podobe intelektuálneho porozumenia a obrátneho zaobchádzania. Sociológia *tela a krvi* je podľa Wacquanta schopná „*produkovať multidimenzionálne, polychrómované záznamy o spoločenskom živote, ktoré zachytávajú život tak, ako sa v skutočnosti odvíja,*“ (Wacquant 2015: 4).

Súčasťou práce je aj film s názvom *Na vlne života: Surfing pohľadom karnálnej metódy*. V rámci svojho výskumu som surferské lekcie a svoj čas strávený v oceáne nahrával na akčnú kameru. Tú som mal za pomoci gumenej čelenky umiestnenú na hlave. Počas tretej lekcie sa mi podaril celkom nepekný *wipeout*. Chytil som jednu veľkú vlnu pred jej zlomením, no nachádzal som sa na zlom mieste – na jej úplnom vrcholku v bode, kde sa chystala zlomiť. Po jej zlomení som bol z dosky zhodený a vlna ma zošrotovala. V chaose, ktorý nastal pod vodou, kedy moje telo a končatiny lietali zo strany na stranu, som zacítil, ako mi čelenka aj s kamerou sklzla z hlavy dole aj napriek tomu, že som sa ju rukou snažil chytiť a udržať. Kameru som ešte chvíľu zostal hľadať na pláži s kúskom nádeje, že ju oceán možno vyplaví na breh, no po pár minútach som sa zmieril so skutočnosťou, že si ju vzal oceán a viac ju už nevidím. Rozhodol som sa vrátiť do vody a ďalej surfovať. Po tom, čo som sa dostal na *lineup* prišla ohromná vlna, ktorú sa mi podarilo chytiť a celú zjazdiť. Bola to dokonca moja najlepšia jazda z celého pobytu. Vitor pri mojom prerozprávaní príbehu poznamenal, že keby zostanem tú kameru hľadať na pláži o desať minút dlhšie, nechtyl by som tú vlnu. „*Takže by si nemal ten úsmev, tú skúsenosť. O desať rokov budeš znova robiť nejaký rozhovor a znova budeš rozprávať tento príbeh, tú šialenú vlnu, ktorú si potom chytil... Vidím ti to na očiach. Keď o tom rozprávaš,*

úplne sa ti rozžiaria. To je ten pocit zo surfingu. Gratulujem (smiech),“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Zaujímavé je, že po tom, čo som kameru stratil, sa mi akoby uľavilo. Niekde v podvedomí som cítil nepretržitý stres, či je kamera zapnutá, či na šošovke nie sú kvapky vody, či nahrávam, či budú zábery dobré, pri každej vlne som si dával pozor, aby sa kamere niečo nestalo, atď. Stala sa pre mňa skôr príťažou, ktorá ma rušila a odtrhávala ma od telesnej skúsenosti surfingu. Nedokázal som byť naplno prítomný v danom momente, a tak ani nadobudnúť pocit plynutia. V podstate som bol svojím spôsobom rád, že sa už viac o kameru nemusím starať a môžem sa naplno venovať aktivite. *„Ten pocit, keď začnete pádlovať, aby ste chytili vlnu, zrazu pocítite, ako vás začne tlačiť, postavíte sa a cítite, ako vás ohromná energia a masa vody ženie vpred, ako by ste leteli... ten pocit je neopísateľný. Zrazu mi bolo úplne jedno, že som prišiel o GoPro,“ (terénny denník).* Neskôr som kúpil ďalšiu kameru, pretože som potreboval dokrútiť nejaké zábery do svojho filmu, no využíval som ju minimálne. Na poslednú lekcii som ju nevezal vôbec.

Film pozostáva z troch úrovní, z ktorých každá má odlišnú vizuálnu reprezentáciu. Časť záberov je natáčaná na profi fotoaparát, časť na akčnú kameru GoPro a časť na dron. Na fotoaparát som natáčal rozhovory a ilustračné zábery, zábery na akčnú kameru predstavujú moju osobnú telesnú skúsenosť so surfingom a napomáhajú divákovi vcítiť sa do kože filmára a sprostredkujú osobný zážitok. Zábery na dron sú prevažne ilustračné, dopĺňajú estetickú stránku filmu. Zvukový podklad pozostáva z autentických zvukov oceánu a pláže. Dopĺňaný je o vyjadrenia respondentov. Všetky tri vizuálne roviny sa naprieč filmom prelínajú a vytvárajú spolu estetický zážitok, ktorý diváka vtáhuje do deja a približuje mu svet surfingu. Film teda kombinuje viacero modusov dokumentárnych filmov, ako ich charakterizuje Bill Nichols (Nichols 2010: 142-171), a to najmä performatívny, observačný a poetický. Kombinácia viacerých modusov v jednom filme je podľa autora celkom bežná. Môj prístup k natáčaniu tohto filmu považujem za zaujímavý práve vzhľadom na mnou vybrané modusy, pretože performatívny a observačný modus tvoria v podstate protiklady. Kým observačný modus zastáva zaznamenávanie okolitých udalostí tak, ako sa dejú bez najmenšieho zásahu filmára, je ten performatívny postavený na filmárovej priamej participácii a interakcii so svojimi subjektmi. Posledným použitým modusom je poetický, ktorý využíva asociácie, tón a rytmus na odhalenie vnútornej reality (ibid). Dĺžka filmu je 25 minút.

Surfing – jeho vznik a súčasná podoba

Pozitívny vplyv pobytu v prírode na ľudskú psychiku, náladu a subjektívny pocit momentálneho šťastia potvrdzuje viacero štúdií (napr. Mackerron, Mourato 2013). Taktiež existujú štúdie zamerané na pozitívny vplyv surfingu na mentálnu pohodu človeka. Matos a ďalší skúmali účinky surfingu ako formy terapie pre inštitucionalizovaných mladistvých (od 10 do 16) rokov, ktorí žili v pestúnskych ústavoch. Prišli k záveru, že pod dohľadom vyškoleného tímu, mala takáto forma terapie pozitívny vplyv na medziľudské vzťahy, sociálne kompetencie, time manažment, riešenie problémov a regulovanie emócií účastníkov. Tí taktiež potvrdili všeobecné zníženie úrovne stresu a pozitívnu tvorbu vzťahov s dospelými. (Matos et al. 2017). K podobným záverom prišla aj Godfrey, ktorá tvrdí, že pobyt v mori dáva ľuďom pocit spojenia s prírodou. Táto skúsenosť vytvára prostredie, ktoré podporuje húževnatosť, pocit začlenenia a rozvoj sebaúcty (Godfrey 2015: 29). Tieto výsledky sú v súlade s teóriou Coakleyho, podľa ktorého šport v rámci socializačných účinkov napomáha mimo iné aj pri rozvíjaní vlastných schopností a identity i formovaní nových vzťahov (aj mimo šport) (in Sekot 2015: 26).

Jedným z problémov, ktorému antropológia športu čelí, je fakt, že niektoré kľúčové termíny nemajú ekvivalenty vo všetkých jazykoch (Blanchard 1995: 30). Pre množstvo slov a označení, ktoré sa v surferskom žargóne bežne používajú, slovenčina nepozná ekvivalenty. Na úvode je preto ponúknutý terminologický slovník, v ktorom sú dané slová vysvetlené a ich význam opísaný. Termíny, ku ktorým som nenašiel vhodný slovenský ekvivalent, sú na začiatku práce vysvetlené a následne v texte používané v angličtine označené kurzívou.

Surferská kultúra je, v západnej civilizácii, od jej počiatkov, naprieč históriou, až po jej súčasnú podobu charakterizovaná ako reakčný alebo opozičný postmodernizmus. Podľa Maffesoliho je jej najcharakteristickejšou črtou odmietanie súčasného rozumného poriadku každodenného života v prospech estetizovaného životného štýlu sústrediaceho sa na spolužitie s prírodou a novokmeňových foriem spoločnosti (Maffesoli in Stranger: 13).

Práve estetický prvok je v surfingu považovaný za jeden z kľúčových. Je ním ospravedlňované prenasledovanie momentov extatického vzrušenia, ktoré surfing poskytuje, rovnako aj rizikový aspekt tejto kultúry (Stranger 2020: 13). Dialektický vzťah medzi surferskou subkultúrou a väčšinovou spoločnosťou je charakterizovaný protikladmi medzi životným štýlom orientovaným na estetickú stránku života (pocity vzrušenia a vznešených

chvíľ pocitu spojenia s prírodou, ktoré človek zažíva pri surfingu), a logickým poriadkom, ktorý prevláda vo väčšinovej spoločnosti.

História surfingu a jeho sociálno-kultúrna dynamika

Predpokladá sa, že počiatky surfingu môžu siahať až tri alebo štyri tisíc rokov späť. Jeho korene začínajú na polynézskych ostrovoch, odkiaľ sa dostal na Havaj, kde sa stal súčasťou života ľudí približne okolo roku 400 n. l. Finney sa vo svojej štúdií surfingu ako kultúrneho komplexu domnieva, že surfing sa rozšíril z východnej Polynézie z Tahiti a nezávisle vznikol aj v Melanézii a Mikronézii (Finney 1959: 9-22). Nie je náhoda, že surfing sa dnes spája najmä s havajskými ostrovmi. Práve tam sa totiž surfing stal súčasťou kultúry obyvateľov, ústiac do posvätných rituálov, súťaží či sexuálnych radovánok. Keď muž a žena zdieľali jednu vlnu, často to končilo oddávaním sa sexuálnym praktikám. Schopnosti jedincov a ich úroveň surfingu boli takisto súčasťou rituálov dvorenia. Jedna havajská legenda hovorí o princeznej Kelei z Maui (sestra panovníka), odvážnej a pôvabnej surferke, ktorá bola počas surfovania unesená jedným náčelníkom. Bola prevezená na ostrov Oahu, kde sa vydala za hlavného náčelníka ostrova. Následne však zistila, že jej manžel nemá rád more, nesurfuje, a tak ho opustila a vydala sa za nižšieho náčelníka (jej únoscu), pretože ten sa surfingu venoval. (Finney 1959: 331). Schopnosť a úroveň surfingu človeka bola jedným z rozhodujúcich faktorov sociálneho statusu už v predkolonizačných časoch Havaja (Brennan 2021: 87).

Súťaže v surfovaní pozostávali z pretekov, ktorých cieľom bolo dostať sa z mora k akejsi bóji umiestnenej pri pláži. Mnohokrát bola výhra otázkou pýchy medzi náčelníkmi, porazení boli dokonca občas popravení. Veľkou súčasťou súťaží bol aj hazard a prijímanie stávk. (Stranger 2020: 18).

Výnimkou nebol ani vznik surferských božstiev a posvätných miest. Keď neboli vlny, na ktorých by sa dalo surfovať, praktizovalo sa vzývanie surfu. Skupina surferov sa zišla na pobreží. Každý držal v ruke trs pohuehue (rastlina vyskytujúca sa na havajských ostrovoch), šľahali ním vodnú hladinu, zatiaľ čo jednohlasne odriekali modlitbu. Odriekalo sa: „Kumai! Kumai! Ka nalu nui mai Kahiki mai. Alo poi pu! Ku mai ka pohuehue, Hu! Kaikoo loa,“ (Finney 1959: 339). Čo v preklade znamená približne: „Povstaňte! Povstaňte! Vy, obrovské vlny z Kahiki. Mocné krútiace sa vlny. Povstaňte spolu s pohuehue. Príd', dlho zúriaci surf.“

Rituály boli takisto súčasťou výroby surferských dosiek. Finney píše, že súčasťou výroby boli rôzne obrady a ceremónie, ktoré mali doske zaručiť úspešné jazdenie na vlnách. Keď výrobca našiel strom, z ktorého plánoval dosku vyrobiť, vložil pred jeho vyrúbaním do jeho kmeňu kumu (druh ryby). Následne pri zvyšných koreňoch vykopal jamu, do ktorej rybu vložil, zatiaľ čo odriekal modlitbu. Ryba mala slúžiť ako protihodnota za vyrúbanie stromu. Keď bola doska hotová, musela pred tým, než na nej človek surfoval, prejsť ďalšími rituálmi (tie však Finney, bohužiaľ, neopisuje) (Finney 1959: 339).

Dôležitosť, akú surfing zohrával v životoch Havajčanov, ilustruje viacero historických prameňov. Kepelino Keauokalani, havajský učenec devätnásteho storočia opisoval, ako sa ľudia správali počas novembra – mesiaca, kedy boli na havajských ostrovoch najlepšie podmienky pre surfing. Keď ľudia cestou do práce zbadali obrovské valce vody valiace sa smerom na pláž, bez rozmyslu sa v strede cesty otočili, zobrali dosku a vyrazili na surf. Všetky ostatné myšlienky šli stranou. Hlavy rodín „*nezaujímalo, či budú ich deti a ženy hladovať. Jeho potravou bol surfing*“. Ľudia sa tejto aktivite pokojne venovali celé dni. Mnohokrát vyrazili na pláž okolo štvrtej hodiny ráno (muži, ženy i deti) (in Lueras 1984: 30).

Významným obdobím v živote Havajčanov boli aj slávnosti Makahiki (oslavy nového roka venované bohu Lono). Makahiki trvali tri lunárne mesiace od polovice októbra do polovice januára. Počas tohto obdobia Havajčania nepracovali, oddychovali a väčšinu času sa venovali športu, tancu a hodovaniu. Tisíce ľudí sa stretli, aby sledovali športové turnaje, ktorých súčasťou bol aj surfing (Finney 1959: 339).

Je dôležité podotknúť, že surfing mal už v tých časoch mnoho podôb - od bodyboardu, využívania kanoe až po tzv. surfboarding (využívanie dosky na jazdenie po vlnách). Avšak bolo by absurdné predstaviť si surfing rovnako ako dnes. Dosky boli z dreva a boli oveľa ťažšie než tie dnešné. Takisto ľudia na nich prevažne kľáčali alebo sedeli – v niektorých situáciách sa postavili. Technika, počas ktorej ľudia stáli, bola praktizovaná najmä na Havaji (Finney 1959: 327-331).

Začiatkom 20. storočia však došlo na havajských ostrovoch k úpadku surfingu. Venovalo sa mu oveľa menej ľudí a hoci aktivita stále prežívala, chýbali jej tradičné aspekty ako súťaže, stávky, sexuálne prvky, špeciálne postavenie náčelníkov či posvätné prvky. Vlny sa už nejazdili pozdĺž ramena vlny, ale kolmo smerom na pláž (Stranger 2020: 18). Finney tvrdí, že úpadok surfingu je nutné vidieť v kontexte akulturačných procesov po osídľovaní

Európanmi a Američanmi. V roku 1819 sa formálne upustilo od tradičného tabu systému, čo malo za následok pád tradičného náboženstva (Finney 1959).

O renesanciu a znovuzrodenie surfingu ako kultúrnej praxe sa pričínili najmä havajský plavec Duke Kahanamoku (Brennan 2021: 87). Viacnásobný svetový šampión v plávaní je považovaný za otca moderného surfingu. Kahanamoku vyhral viacero medailí na Olympijských hrách, konkrétne zlatú medailu na letných Olympijských hrách v Štokholme v roku 1912 vo voľnom štýle na 100 metrov a striebornú medailu za U.S. tím v štafete 4x200 metrov. Na Olympiáde v Antverpách 1920 vyhral zlatú medailu v plávaní na 100 metrov, rovnako ako aj v štafete. V roku 1924 v Paríži získal striebornú medailu v plávaní na 100 metrov (Šavelková, 2021). Stretával sa s hollywoodskou smotánkou, hral niekoľko sprievodných postáv v rôznych filmoch, zachraňoval životy na plážach ako plavčík. So svojimi ukážkami plávania a surfingu cestoval po celom svete. Tieto surferské predstavenia priviedli mnoho ľudí k surfingu v Spojených štátoch, Francúzsku a Austrálii (Stranger 2020: 22).

K prechodu surfingu z klubov určených pre elity strednej triedy do jeho subkultúrneho štádia došlo počas druhej svetovej vojny. Väčšina konvenčne orientovaných surferov narukovala do armády, čo malo za následok rozpad ich klubov. To viedlo k diskontinuite socializácii mladých oddaných surferov, ktorí boli outsidermi pre ostatné mládežnícke skupiny ako greaseri, intelektuáli, atď. Prerušenie vzťahov a kontaktu so staršími surfermi vyústilo v chýbajúce puto medzi mladými surfermi a mainstreamovou spoločnosťou, a tak surfing prešiel do subkultúrneho štádia. Do základne tejto subkultúry prispeli taktiež jednak plážoví tuláci, ktorých bolo v južnej Kalifornii viac než dosť, takisto množstvo vojnových veteránov a rozčarovaných civilistov, ktorí „odmietali návrat k malichej honbe za civilným životom“ (Stranger 2020: 23).

Počas 60. rokov dvadsiateho storočia sa surferská subkultúra stala súčasťou hnutia kontrakultúry mladých. Častými bolo užívanie drog, vylúčenie zo škôl, hľadanie seba samého, snaha o harmonické žitie s matkou prírodou (oceánom), atď. Pre týchto surferov (označovaných ako *soul surfer*) bol surfing umením a nie športom, ako ho presadzovala surferská byrokracia snažiac sa o jeho kodifikovanie ako profesionálny šport (Stranger 2020: 34-35). V priebehu tejto dekády miestne úrady v Austrálii, Spojených štátoch a Južnej Afrike zavádzali opatrenia na reguláciu surfingu, ktorý vnímali ako stratu času a aktivitu nijak neprospievajúcu spoločnosti. Surfing však v tom čase naberal na popularite. Obľúbeným bol najmä medzi mladistvými, ktorých vnímanie sveta bolo do značnej miery ovplyvnené vojnou a ekonomickou

krízou. Časť surferov sa ako odpoveď na regulácie začalo združovať do rôznych asociácií a športových združení, čím získavali dôveryhodnosť ako športovci. Prvý oficiálny svetový turnaj v surfingu sa uskutočnil v máji 1964. Spočiatku však turnaje nikto nebral príliš vážne. Svetový šampión Nat Young spomína, že išlo skôr o to stretnúť sa, stráviť spolu čas a spoločne si zasurfovať. Na súťažiach sa dokonca nikto kvôli vlnám nehádal. Súperiaci si ich často navzájom prenechávali (in Booth 2013: 5). Vznikli tak akési dve hlavné antagonické vetvy surfingu (umenie vs. šport, amatérsky vs. súťažný), ktorých dialektický, apolónsko-dionýzovský vzťah charakterizoval a formoval surfing až do jeho súčasnej podoby.

Súčasná podoba surfingu

Vzhľadom na obrovskú dynamiku a exponenciálny rast popularity surfingu treba podotknúť, že pod „súčasnou podobou“ môžeme považovať posledných desať, možno dvadsať rokov. Začiatky tohto boomu majú korene niekde na konci minulého storočia. Vitor, zakladateľ surferskej školy AMAR, na svoje začiatky spomína takto: *„Keď som začal surfovať ja, čo je viac než tridsať rokov dozadu, neexistoval taký obrovský výber dosiek, aký máme dnes. To isté platí o neoprénoch. Keď som šiel na surf prvý raz, bolo to jednoduché. Mali sme jeden neoprén pre troch chalanov. Vzhľadom na moju výšku (Vitor meria odhadom okolo 165 cm) si vieš predstaviť, ako mi ten neoprén sedel (smiech). Čo sa týka plutiev (z angl. fin – ide o plastové alebo vláknité časti, ktoré sú upevnené zospodu zadnej časti dosky a slúžia na určovanie smeru a manévrovanie), použili sme potápačské plutvy, ktoré sme vystrihli, aby mali podobný tvar... Takže taký to bol začiatok,“* (Vitor Monteiro, rozhovor).

Surfing je ako aktivita veľmi špecifický a ovplyvňuje ho množstvo premenných. Na rozdiel od väčšiny športov je surfing podmienený geograficky – prevádzkovať túto aktivitu možno iba na pobrežiach oceánov, čím sa možnosti drasticky redukovujú (pokiaľ pod pojmom surfing vnímame „klasickú“ jazdu človeka na vlnách vzniknutých na oceáne za pomoci dosky – existuje takisto windsurfing, kite surfing a iné odnože, ktoré sa dajú prevádzkovať aj na jazerách). Okrem toho je surfing úplne závislý na počasi (okrem umelých vln a bazénov, ktoré začali byť konštruované v posledných rokoch). Vlny môžu mať rôznu veľkosť, tvar, spôsob, akým sa lámú, no dvoma najväčšími premenlivými faktormi, ktoré ovplyvňujú ich vznik a zároveň možnosť surfovať na nich, sú swell a vietor. *Swell* je anglické slovo, ktoré súhrnne pomenúva sériu mechanických vln šíriacich sa medzi vodou a vzduchom. Swell vzniká na

otvorenom oceáne, často vo veľkých vzdialenostiach od pobrežia. Počas búrok silný vietor rozhybe hladinu, kde vznikajú malé vlnky, ktoré sa hýbu smerom od miesta ich vzniku. Nezriedka cestujú tisíce kilometrov a sú takmer nezastaviteľné. Treba si uvedomiť, že tieto vlny sú vo svojej podstate energia, ktorá sa presúva, nie voda ako taká. Na konci svojej cesty sa swell mení na vlny lámuce sa na pobrežiach. Stranger opisuje swell nasledovne: „*Ked' búrka ustane a vietor fúka z pláže smerom na oceán, zmätené vlny, ktoré cestujú z ďalekého mora, sa zrovnajú do viac jednoznačných pásiem energie – vo forme oceánskeho swellu,*“ (Stranger 2020: 163).

Hľadanie vznešeného – surferská prax

„Začínam rozumieť tomu, ako ľahko surfing človeka pohltí. Moje myšlienky sa uberajú iba k nemu. Nemyslím takmer na nič iné. Sledujem podmienky, predpovede, vietor, swell... Prihlasujem sa na každú lekciu. Vidím progres. Väčšinu času trávim na pláži, pozorujem vlny, študujem ich, snažím sa im porozumieť, ako, kde a kedy sa lámú. Pozerám videá a filmy o surfingu. Čítam memoáre. Napriek svojmu strachu z vody sa každý deň hádzem do vln Atlantiku hľadajúc ten moment...“ (terénny denník, 14. 1. 2023, po 3. lekcii surfingu).

Vzhľadom na to, že surfing je telesnou fyzickou aktivitou, a to pomerne náročnou, je karnálna sociológia vhodným spôsobom skúmania surferskej subkultúry. Telo totiž nie je iba objektom vedomosti, ale aj jej konštruktérom (Wacquant 2015: 5). Úplným ponorením sa do surferskej praxe som mohol sledovať a dokumentovať stavebné kamene surferského habitusu. Zároveň som dokázal lepšie porozumieť zmýšľaniu a motivácii konania surferov, ich pocitom a roli, ktorú pre nich surfing zastáva v sociálnom svete. Wacquant poukazuje na dôležitosť tzv. praktických vedomostí nadobudnutých a zakotvených v jedincovi, ktoré sa sedimentujú skrze opakované vykonávanie danej praktickej činnosti (Wacquant 2015: 3). Osobné zapojenie v konkrétnom reálnom čase a priestore tvorí podľa Wacquanta hlavnú techniku etnografického skúmania a interpretácie samej osebe, ktorá *„je obzvlášť vhodná na zachytenie viscerálnej kvality sociálneho života,“* (Wacquant 2005: 465).

Treba však brať na zreteľ, že každý uhol pohľadu, ako napríklad ten surferský *„je vždy selektívnou syntetickou konštrukciou analytika, ktorá zachytáva moment v tejto dynamickej súťaži situovaných perspektív, nie surovou empirickou indukciou z etnografického pozorovania,“* (Wacquant 2015: 8). Na tomto mieste chcem teda podotknúť, že mnou prezentované výroky a závery v tejto práci by nemali byť považované za univerzálne platné tvrdenia. Ide skôr o moje osobné skúsenosti, javy, ktoré som na Praia de Faro v danom období vypozeroval a postrehy, ktoré som zachytil pri formovaní svojho surferského habitusu.

Na mieste je rovnako vymedziť pojem subkultúra, ktorý sa v práci vyskytuje opakovane. Podľa Heřmanského sú subkultúry skupiny charakterizované špecifickým súborom noriem, hodnôt, vzorov správania a životného štýlu. Vznikajú na rôznom základe akým môže byť etnická príslušnosť či záujmy. Typické sú i tým, že sa vymedzujú voči väčšinovej spoločnosti (*mainstream*), bez ktorej by nemohli existovať. Subkultúry slúžia aj ako jeden

z hlavných prvkov identity, pretože zdieľaný spoločný systém hodnôt naplňuje potrebu pocitu prináležitosti k nejakej skupine. (Heřmanský 2011: 89-94).

Ak chce byť človek dobrým surferom, podľa Finneganu musí začať pred tým, ako dovŕši 14 rokov. „*Potom je už príliš neskoro na to byť nejaký dobrý. No nie príliš neskoro na to užívať si v správnych podmienkach,*“ (Finnegan 2015, online). Na Finneganovom tvrdení asi niečo bude. Deti väčšinou nevedia vyhodnotiť reálne riziko, a teda nemajú taký strach. Keď vyrastajú pri oceáne a trávajú v ňom značný čas svojho dospievania, vybudujú si s ním úplne iný vzťah. Takisto je pravda, že surfing je náročnou fyzickou aktivitou, na ktorú treba mať výbornú kondíciu, vytrvalosť, fyzickú silu, skvelú rovnováhu a schopnosť balansovať, vedieť zadržať dych na dlhšiu dobu, atď. Začať s ním v mladom veku má, nepochybne, svoje výhody. V AMAR-e však razia iný naratív. „*Surfing nemôže byť ťažkým. Musí byť jednoduchým. Ak sa chystáš začať niečo robiť, nejaký radikálny šport, a prvé, čo počuješ od inštruktora je: 'počuj, musím ti povedať, že toto nie je ľahký šport, '... no tak! Ved' zabíjaš sen už v zárodku! A každý miluje surfing. To je tá vec, ten pocit je skrátka unikátny. Nemôžeš začať s tak negatívnym prejavom. Zmeňme tú rétoriku. Surfing je pomerne jednoduchý. Keď sa vieš usmiať, vieš surfovať. Týmto spôsobom konštruješ silnú myseľ. Viera má v surfingu veľkú váhu. Ideš do vody s pozitívnou mysl'ou a surfuješ. A postavíš sa na úplne prvej hodine... ved' to sám dobre vieš (smiech),*“ (Vitor Monteiro, rozhovor). Vetu: „*ak sa dokážeš usmiať, dokážeš surfovať,*“ počuť v okolí AMAR-u často. Milena, po Vitorovi druhá hlavná inštruktorka a Vitorova pravá ruka, ju hovorí často najmä ľuďom, ktorí prídu na svoju prvú hodinu. Túto vetu majú dokonca inštruktori aj na svojich tričkách, ktorými sú vo vode farebne odlišení od zvyšku skupiny (terénny denník).

Čo je to surfing?

Pri slove *surfing* si azda väčšina ľudí predstaví romantické obrazy človeka stojaceho na doske jazdiac na dokonalej tyrkysovej vlne v teplom podnebnom pásme s piesčitou plážou niekde v pozadí. Surfing však v sebe skrýva oveľa viac a nie vždy tomu tak je. Práve naopak, tieto obrazy sú čím ďalej vzácnejšie. Okrem toho dnes existuje veľké množstvo „vetiev“ tejto aktivity, ktoré všetky spadajú pod surfing, ako napríklad bodyboarding, bodysurfing, kitesurfing, windsurfing, wakeboarding, stand up paddle (za použitia paddle boardu), foil surfing, atď. Podľa Forda a Browna jadrom surfingu vždy bolo: „*jednoducho stelesnené, surové a okamžité kĺzanie po vlne energie prechádzajúcej vodou,*“ (in Anderson 2014: 238).

Táto práca sa však sústreďí primárne na *surfboard riding* (čiže jazdenie na vlnách) za pomoci dosky, na ktorej jazdec stojí.

Belinda Wheaton charakterizuje tzv. lifestyle športy. Tieto sú podľa nej individualistické, neagresívne, participatívne, zamerané na zručnosť, riziko a hedonizmus. Rovnako sa vyznačujú odporom k regulácii a inštitucionalizácii a nejednoznačným prístupom k súťaži (in Anderson 2014: 238). Na základe týchto charakteristík by sme mohli surfing zaradiť medzi lifestyle športy, aj keď je pravda že od 60. rokov 20. storočia došlo k jeho značnej komodifikácii. Rovnako ani agresia mu nie je úplne cudzia, no ide skôr o vedľajší produkt (k tejto téme sa ešte vrátim pri fenoméne lokalizmu v surfingu).

Podľa Andersona sa surfing stal lifestyle aktivitou práve kvôli transformatívnej skúsenosti, ktorú človek počas surfingu nadobúda. Surfer často cíti akési zjednotenie s prírodou, svojou doskou, *swellom*, vetrom, vlnou, no najmä oceánom ako takým. Vďaka tomuto pocitu zjednotenia prichádza do stavu plynutia v Csikszentmihalyiho chápaní (Csikszentmihalyi 2009). Vnútorňý prežitok a emócie, ktoré človek počas surfingu zažíva, sa dajú len veľmi ťažko, ak vôbec, opísať. V anglickom jazyku sa možno práve preto zaužívalo slangové spojenie „*to feel (so) stoked*“, ktoré človek môže často počuť od surferov opisujúcich svoj čas strávený vo vode. Keď teda niekto povie: „*I am so stoked!*“, myslí tým, že je nadšený, vzrušený, euforický, šťastný, či dokonca extatický. Evers opisuje stoke ako: „*pocit intenzívneho povznesenia, ktorý sa zmocní jazdca na doske... Ak je človek stoked, zažíva plne stelesnený pocit spokojnosti, radosti a hrdosti. Budete cítiť mravčenie od hlavy až po päty,*“ (in Anderson 2014: 239). Podľa Bootha „*stoke*“: „*spadá do rubriky toho, čo vedci rôzne nazývajú koenaestéza - vnímanie celého tela vychádzajúce z jeho somatických vnemov - alebo afekty vitality, tie dynamické, kinetické vlastnosti cítenia, ktoré odlišujú živé od neživého a ktoré zodpovedajú momentálnym zmenám pocitových stavov zapojených do organických procesov bytia nažive,*“ (Booth 2013: 9).

Zažitý a stelesnený stoke môže byť tak intenzívny, že je schopný naštiepiť alebo úplne zničiť pretrvávajúce normy a ortodoxie (Anderson 2014: 239). Mnohokrát sa tak môže stať už po prvej úspešne zjazdenej vlne. Stelesnená skúsenosť je natoľko silná, že človek môže zmeniť svoj životný štýl, smerovanie, urobiť radikálne životné rozhodnutia, aby mal znova možnosť opätovne zažívať tento pocit (terénny denník).

Jednou z typických vlastností surfingu je úplné odpojenie sa od okolitého sveta. Pre množstvo ľudí je surfing okrem iného prostriedkom na únik z reality každodenného života. „*Dnešný svet je bláznivý ohľadom sociálnych sietí, práce a neviem čoho všetkého. Ľudia už*

nevedia, ako zrelaxovať myseľ a tu vo vode si, chvalabohu, nemôžeš vziať telefón so sebou, a preto sa úplne odpojíš a budeš existovať iba pre surfing....,“ (Vitor Monteiro, rozhovor). Podľa Scheibela dochádza pri surfingu k dezorientácii v čase a priestore, kedy surfer stráca pojem o vonkajšom svete. Dochádza k intenzívnej emočnej reakcii spôsobenej prívalom adrenalínu do svalov, čo má za následok pocit katarzie a radosti, že je človek v tak blízkom spojení s oceánom (in Anderson 2014: 240). Časovú dezorientáciu mi v jednom rozhovore Vitor vysvetlil takto: *„...je to istý druh magických chvíľ, ktoré tam prežiješ. To je dôvod, prečo tam čas tak letí... pretože si tak zúčastnený a slobodný sám sebou a vecami, ktoré robíš, že nevnímaš čas. Pokús sa dosiahnuť to v práci (smiech),“* (Vitor Monteiro, rozhovor).

V Andersonovom texte nájdeme mnoho výpovedí surferov z Walesu, ktorí opisujú vzájomné priateľstvo a istú súdržnosť, ktorú možno v zime vo vode v tak chladných podmienkach, aké sa vo Walese nachádzajú, nájsť. Špecifickosť komunity tzv. *cold water riders* (čiže surferov zameraných na jazdenie v studených vodách) opisuje Jannis, surfer z Nemecka, takto: *„Surferi orientovaný na jazdenie v studenej vode sú úplne iní. Všetci sú skrátka šťastní, že sme všetci spolu vo vode v tak otrasných podmienkach. Všetci sa tešia a povzbudzujú, keď niekto chytí vlnu. Títo surferi sú priateľskejší, neexistuje medzi nimi žiaden lokalizmus ani súťaž,“* (Jannis, rozhovor). Spoločné vystavenie nehostinným podmienkam a členenie spoločným problémom má, zdá sa, tendenciu vytvárať medzi ľuďmi zvláštne puto súdržnosti a typ priateľstva. Je teda možné, že nepriaznivosť podmienok zblížuje ľudí natoľko, že všetka rivalita ide stranou? Podľa Jannisa áno. Môžeme však predpokladať jedno – tomuto druhu surfingu sa venuje iba malý zlomok ľudí, *breaky* väčšinou netrpia preplnením a surferi, ktorí sa tomuto druhu venujú, sú už skúsenejší jazdci, ktorí poznajú surferskú etiketu. Veľa faktorov, ktoré vplyvajú na vznik agresie, je teda eliminovaných.

Podľa Bourdieuho je habitus *„socializované telo, telo štruktúrované, ktoré do seba pojalo imanentné štruktúry určitého sveta alebo jeho časti, určitého poľa, a štruktúruje spôsob vnímania tohto sveta i konanie v ňom,“* (Bourdieu 1998: 110). Habitus je generatívny princíp, ktorý vytvára jednotný životný štýl, teda celok, v ktorom sa zjednocuje voľba osôb, statkov a praktických činností. Zároveň sú to princípy odlišujúcich praktických činností (tvoria rozdiely) – to, čo človek robí, ale taktiež akým spôsobom to robí, jeho politické názory, spôsob, akým s vyjadruje, atď. Habitusy rozlišujú, čo je pre človeka dobré a čo zlé, pekné a škaredé, vhodné-nevhodné... (Bourdieu 1998: 16). Surferský habitus, pochopiteľne, do značnej miery ovplyvňuje konanie daného človeka. Pokiaľ je niekto zanietený surfer (títo ľudia sa často označujú pojmom *soul surfer*), bude jeho konanie motivované primárne surfingom. To

znamená, že všetky ostatné povinnosti bude odkladať a prioritizovať bude práve túto aktivitu. „Viem, že tu nebudem do smrti a tu sú na surfing veľmi vhodné podmienky. Radšej si ten čas tu naozaj užijem a keď sa vrátim do Grécka, nebudem mať asi také isté možnosti ísť surfovať každý deň, takže tak...“ (Mikie, rozhovor). Pravdepodobne aj vzhľadom na relatívnu vzácnosť dobrých podmienok pre surfing sú surferi ochotní vynechať prácu, vymeniť si službu, odložiť iné povinnosti, atď., a vyraziť na surf. Často sa tak stáva na poslednú chvíľu ráno, keď zistia, že oceán „pumpuje“ (z angl. *is pumping* – teda produkuje veľké silné vlny vhodné na surfing). Príkladom je napr. Mikie, s ktorým som sa na rozhovore dohadoval na trikrát. Keď som mu na náš tretí dohodnutý termín ráno písal, aby mi konkretizoval, v ktorom dome na pláži presne býva, odpísal: „*Oh, chlape, idem surfovať na západné pobrežie. Prepáč, mrzí ma to. Chystal som sa ti napísať. Ráno som videl susedov nakladať dosky do dodávky, tak som vyrazil s nimi,*“ (terénny denník).

Ako spomína Bourdieu, habitus však mení aj spôsob, akým ľudia na dané skutočnosti nahliadajú. Napríklad veľké vlny (čo je už samo osebe veľmi relatívnym pojmom – čo sú to veľké vlny? Kedy ich môžeme považovať za skutočne veľké?) môžu u človeka čo nesurfuje vzbudzovať strach a nervozitu, zatiaľ čo u surfera budú vzbudzovať vzrušenie a potrebu vypádlovať na oceán a pokúsiť sa vlnu zjazdiť. „*Niečo ti poviem. V mojom surferskom živote boli časy, kedy som jednoducho hľadal vlnu, ktorú by som nedokázal zjazdiť. Situácie, ktoré sú nesurfovateľné. Raz, s mojím šíleným surferským bratom, ktorý bol big wave rider v bodyboardingu, sme šli na skútroch z Montenegro sem na pláž uprostred búrky. Po príchode na pláž sme museli zakryť skútre plachtami, pretože neskutočne fúkalo a pršalo a vedeli sme, že by sme ich už potom inak nenaštartovali. Celú hodinu sme pozerali z pláže na oceán. Stojíš tam a vidíš tie obrovské mohutné vlny, veľké čierne mračná nad nimi, blesky, zatvárajúce sa vlny... Vieš čo sme spravili? Vliezli sme do vody uprostred toho chaosu iba preto, aby sme mali ten pocit, keď nájdeš jednu perfektnú vlnu. Vedel si, že je to nemožné, ale poviem ti... vždy sme ju našli. Uprostred toho chaosu. Z ničoho nič prišla perfektná vlna a ty si mohol povedať 'Ale chod!'...“ (Vitor Monteiro, rozhovor).*

Surferský habitus, respektíve to, ako rozdielne ľudia nazerajú na rôzne skutočnosti, sa manifestuje aj inak: „*Predstav si mňa ísť na nejakú dovolenku do rezortu, kde je oceán...v prvom rade musím povedať, že nemám rád taký obraz idylky typu 'pozri, tu je krásna lagúna s modrozelenou vodou, kde vidíš až na dno..., '... kde sú vlny, chlape? Kde je život? Takže si na takej dovolenke a ja budem iba (imitujúc nervózne hryzenie si nechtov)... Nedokážem to. Mrzí ma to, ale nie. Môžem ísť na takú dovolenku... na tri dni. Posledný deň už za seba nebudem*

ručiť, ale potom mi daj miesto, kde môžem proste... ísť do oceánu, vidieť nejaké vlny a hrať sa v nich. Áno, to je surfing.“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Ritualizácia surfingu

Ako som už načrtol pri opise histórie surfingu, je nepochybné, že táto aktivita bola spätá s mnohými rituálnymi prvkami pôvodných obyvateľov Havaja. Otázkou zostáva, či je možné považovať dnešný surfing za rituál. Blanchard vidí v takomto vnímaní problém. Tvrdí, že moderný šport je postavený primárne na súťaži, konflikte a túžbe vyhrať, kým rituál: *„nie je kompetitívnou udalosťou. Ľudia sa zúčastňujú rituálov z iných dôvodov, než je výhra,*“ (Blanchard 1988: 50). Ponúka alternatívny prístup, a to hľadať ritualistické prvky v športe a nie považovať za rituál šport ako taký. Zároveň však tvrdí, že udalosť alebo aktivita, ktorá spočiatku vyzerá ako športová, môže mať v skutočnosti rituálny charakter. K tomu dochádza, keď je kompetitívny aspekt nahradený cieľom, ktoré je možné identifikovať ako ritualistický (Blanchard 1988: 51). Tu vzniká priestor na niekoľko otázok. Aké ciele môžu byť teda považované za ritualistické? Môže byť samotný surfing a jeho praktizovanie vnímané ako rituál? Ak považujeme rituál za konanie, ktorého cieľom je zažiť niečo duchovné, prežiť niečo spirituálne, za hranicami racionálneho porozumenia, takzvané sa dotknúť nadpozemského, v takomto prípade si dovoľím tvrdiť, že surfing môže slúžiť ako forma rituálu. Koniec-koncov jadro celej subkultúry je postavené na transcendentálnej telesnej skúsenosti, ku ktorej počas surfingu často dochádza.

Pri surfingu ľudia často cítia akési spojenie, prepojenie či zjednotenie s prírodou, najmä oceánom. *„Necháš tak akosi všetko za sebou. Vypádluješ na oceán a zmeníš perspektívu. Zvyčajne, keď sedíš alebo stojíš na pláži, pozoruješ oceán... ale keď vypádluješ na oceán, staneš sa oceánom...“* (Jannis, rozhovor). Csikszentmihalyi opisuje stav plynutia, ku ktorému dochádza, keď sa človek ponorí do danej aktivity do takej miery, že jeho ego sa akoby rozplynie a človek stráca povedomie o svojom vlastnom ja. Táto skúsenosť má transformačný potenciál. Často býva taktiež spájaná so stratou vnímania času a pocitom prepojenia s prostredím (Csikszentmihalyi 2009: 64). *„To je ten dôvod, prečo máš pocit, že čas letí v sekunde, pretože si... (prudký nádych) tak pohrúžený do prírody a surfingu a do toho vzťahu medzi tebou a vlnou, vlnou a tebou tak, že...čas letí v sekunde,*“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Pre nováčikov je dosiahnuť stav plynutia pomerne jednoduché, pretože vzhľadom na ich nízku úroveň schopností sa aj relatívne triviálne úkony či malé vlny môžu ukázať ako výzva (Stranger 2020: 167). Ich následné prekonanie napríklad v podobe prvého úspešného postavenia sa na dosku na *whitewater* môže byť vzrušujúcim zážitkom. Tieto skoré zážitky spolu s akulturačným procesom posilneným naratívom surferských médií motivuje k pokračovaniu v tejto činnosti.

Csikszentmihalyi však tvrdí, že pokiaľ nie sú jednotlivcove schopnosti pri vykonávaní aktivity skúšané do značnej miery, je pravdepodobné, že stratí motiváciu v danej aktivite pokračovať. Stranger sa s týmto názorom nestotožňuje, keďže surferi môžu nadobudnúť stav plynutia aj v nenáročných podmienkach, kde ich schopnosti nie sú vystavené skúškam. Pri menej náročných podmienkach k týmto pocitom dochádza zväčša pri skúšaní technicky náročnejších manévrov, nie však nevyhnutne. Strangerovi to v rozhovoroch potvrdilo viacero surferov (Stranger 2020: 154). Schopnosť skúsených surferov nadobudnúť pocit jednoty bez významnej výzvy sa dá vysvetliť ako: „*automatická odpoveď na podnety stelesnené v habituse surfovania; estetika vytvorená výzvou, rizikom a fundamentálnou skúsenosťou plynutia. Naučili sa pohrúžiť do prostredia spojeného s týmto stavom mysle,*“ (Stranger 2020: 155).

Podobný názor majú aj Ford s Brownom, ktorí predpokladajú, že stav plynutia môže byť nadobudnutý v hociktorom aspekte surfingu, od pádlovania, chytania vlny a jazdení na nej až po čakanie, kedy surfer nečinne sedí na doske na *lineup*-e. Autori tvrdia, že spúšťačom pocitu plynutia môžu byť i vizuálne a hmatové vnemy (Ford, Brown 2006: 158). Extatické pocity vzrušenia zažívané počas jazdy na vlne sú adrenalínovým zážitkom, ktoré človeka naplňujú pocitom šťastia, no v surfingu som našiel omnoho viac. Jednou z mojich obľúbených častí sa stalo čakanie na *lineup*-e. Tie chvíle, kedy človek nečinne sedí na doske, hojdajúc sa na jemných vlnkách, a pozoruje vodnú hladinu i horizont, prinášajú zvláštny pokoj. Vedia to byť chvíle kontemplovania, no i dokonale prázdnej mysle. „*V tých chvíľach nerozmýšľam nad ničím. Odplávam o čosi ďalej, nech som sám. Zrazu zavládne takmer dokonalé ticho prerušované iba pohybmi vody a občasným žblnkáním, ktoré vzniká keď voda naráža do mojej dosky. V diaľke počuť šumenie vln rozbičajúcich sa na brehu. Som úplne prítomný v danej chvíli a zrazu tak akosi vyrovnaný so všetkým. Viem, že všetko je v poriadku,*“ (terénny denník).

Jetmarová opisuje ako ultra vytrvalostní športovci zažívajú na trati nečakané, obohacujúce, ťažko opísateľné a transcendentné okamihy absolútnej jednoty bytia. Tieto momenty a túžba zažiť ich znova sa môžu stať hlavnou motiváciou pre opätovné zapojenie sa

do ďalších pretekov (Jetmarová 2017: 65). Hoci som sa nikdy nezúčastnil ultra vytrvalostných pretekov, dovoľm si tvrdiť, že ľudia môžu pri surfingu zažívať veľmi podobné okamihy. Sú to chvíle, kedy cítia spojenie s oceánom, jeho život a energiu. S vlnami vedú vnútorný rozhovor, tancujú s nimi (práve alegória s tancom je v surferských médiách pomerne častá). „Rozvoj surferskej estetiky produkuje symbolické obrazy vznešeného a krásneho v prírode a pripisuje hodnotu a význam psycho-fyzickej skúsenosti tanca,“ (Stranger 2020: 184).

Mainstream vs. kontrakultúra

Koncom 60. rokov minulého storočia došlo k rozvoju tzv. *soul-surfingu*. Ten sa stal nezameniteľnou súčasťou kontrakultúry (ľavicovo orientovaná), ktorá kritizovala každodenný život za pomoci anti-autoritatívnych symbolov (manifestovaných v hudbe, spôsobe obliekania, životného štýlu, atď.). Kampion na tieto roky spomína takto: „*existovalo spoločné uvedomenie si – niečo vo vzduchu – že každý moment môže byť pre každého lepším – pre teba, mňa, ich – ak budeme spolupracovať, zdieľať a usmievať sa. Na lineup-och sa ľudia usmievali a konverzovali, surferi húkali pozorujúc druhých. Miestni pomáhali nováčikom nájsť vrchol vlny a následne ju chytiť,*“ (in Booth 2013: 6).

V stereotypizovanom obraze surfera vidíme zenové spojenie s prírodou, ktoré je v daný moment predpokladom pre jazdenie na vlne, jeho sociálne spojenie s členmi subkultúry, ktorí spolu trávia čas vznášajúc sa na vodnej hladine. Podľa Lawler dĺžka trvania a popularity tohto obrazu znamená, že fantazijný život značného množstva ľudí je vo svojej podstate vlastne kontrakultúrny. Obraz surfera (do istej miery stereotypizovaný) je jedným z mála, ktorý nesie svoje charakteristické kontrakultúrne črty od polovice 50. rokov 20. storočia dodnes. Ide napríklad o dlhé vlasy, fajčenie marihuany, spojenie s prírodou, primitivizmus a zameranie sa na voľný čas (Lawler 2011: 3-4).

Lokalizmus a hierarchia

Jednou z mnohých špecifik surfingu, vďaka ktorej sa líši od väčšiny športov, je jeho spojitosť s prírodou, najmä jeho odkázanosť na ňu. Na surfing sú potrebné vlny (keď neberieme do úvahy windsurfing, kite-surfing a iné obdoby, ktorými sa táto práca však nezaobrá). Tie

vznikajú na oceáne buď za pomoci zemného *swellu* (*ground swell*), alebo toho vzdušeného (*wind swell*). Vzdušný swell produkuje nízke neorganizované vlny s malým množstvom energie, ktorých interval je väčšinou menší ako jedenásť sekúnd. Na druhej strane zemný swell produkuje veľké, organizované mocné vlny, ktorých interval je zväčša dvanásť sekúnd alebo viac. Avšak, zemný swell vzniká vďaka búrkam na oceáne vzdialených často aj 2 000 kilometrov od pobrežia. Z toho vyplýva, že najlepšie miesta na surfing sa nachádzajú na pobrežiach s priamym prístupom k otvorenému oceánu. Okrem toho však veľkú rolu zohráva morské dno pri pobrežiach. Jeho pôvod (piesok, kameň, koral, usadeniny...), tvar, štruktúra, atď.

Ako je už z vyššie uvedeného zrejme jasné, počet miest, kde sa dá na Zemi surfovať, je do veľkej miery obmedzený. Ďalším faktorom, na ktorom je surfing bezpodmienečne závislý, je počasie. Ani tie najlepšie surferské miesta neprodujú vlny každý deň. Na tvorbe vln sa podieľa mnoho faktorov. Okrem *swellu* sú hlavnými faktormi príliv a odliv, sila a smer vetra. Z toho vyplýva, že ideálne podmienky na surfing nie sú garantované každý deň. Prírodné zdroje (v tomto prípade vlny vhodné na surfing) sú obmedzené, zatiaľ čo dopyt po nich stále rastie. To má za následok preplnenosť surferských miest.

Napriek tomu, že surfing sa spája so slobodou, hedonizmom, vzrušením a inými pozitívnymi emóciami, na niektorých surferských miestach dochádza k agresii, ktorá niekedy prerastá až do fyzického kontaktu. Lokalizmus by sa dal definovať ako agresívne alebo nepriateľské správanie miestnych surferov voči nedomácom surferom. Táto nevraživosť sa môže manifestovať rôznymi spôsobmi od slovných útokov, vyhrážok, cez ničenie majetku (dosky, autá) až po fyzické násilie. Táto agresia je podľa Bootha vedľajším produktom lokalizmu – ochrany daného surferského miesta a prioritné nárokovanie miestnych obyvateľov na jeho vlny. Booth charakterizuje lokalizmus ako sociálnu reakciu na preplnenosť surferských miest. (Booth 2013: 4).

Lokalizmus je fenomén, ktorý medzi nesurfujúcimi ľuďmi (z mojej skúsenosti) vyvoláva prekvapenie, no medzi surfermi je niečím bežným, samozrejmým. „*Oh, áno, často (hodí nonšalantne hlavou, ako by to bolo niečo samozrejmé). Stáva sa to bežne. Dokonca aj tu na Praia de Faro. Občas, keď sú naozaj dobré podmienky a vlny sú skvelé, je tu cítiť lokalizmus oveľa viac. Ak podmienky nie sú až tak dobré, ľudia sú väčšinou ľahostajnejší,*“ (Mikie, rozhovor). Zdá sa, že lokalizmus je teda viac-menej manifestáciou frustrácie surferov prameniaca z oveľa väčšieho dopytu po „tovare“ (dobré vlny na surfing) než obmedzené

zdroje dokážu vyprodukovať. Lokalizmus je dnes takou súčasťou surfingu, že sa s ním stretli všetci z mojich respondentov. Niektorí dokonca nepopierali, že sa na ňom sami podieľali: „*Som si istá, že som sa ho dopustila tiež. Je to niečo, čo je súčasťou surfingu. Vždy sú miesta, kde máš viac domácich... dôležité je porozumieť, odkiaľ ich agresia pramení a pokúsiť sa byť vo vode čo najúctivejším,*“ (Pia, rozhovor).

Avšak osobná skúsenosť s lokalizmom vie byť tak nepríjemným zážitkom, že surferovi naruší a zničí jeho transcendentné okamihy, ktoré počas surfingu zažíva a ktoré ľudia v surfingu vyhľadávajú. „*Bolo to úplne na hovno. Neznášam to. Je to neskutočne zlý pocit. Stalo sa to na Severe Španielska v Baskicku na jednom z mojich najobľúbenejších miest. Jeden chlapík na mňa začal kričať, popadol moju dosku a začal mi trhať z nohy leash (šnúra, za pomoci ktorej je doska pripevnená k členku surfera). Pokúšal som sa proste pádlovať preč, dostať sa od neho ďalej, no on ma bezdôvodne prenasledoval. Neukradol som mu vlnu, nič zlé som nespravil. Jednoducho som sedel na doske asi 10 metrov od neho. Skrátka som tam bol. A to nebol vo vode takmer nikto. Dokopy nás tam bolo asi 5 ľudí,*“ (Jannis, rozhovor). Niektoré miesta sú dokonca medzi surfermi známe ako miesta výlučne pre domácich. Na jedno z nich narazil aj Jannis. Pri prerozprávaní jeho skúsenosti, bolo inému respondentovi hneď jasné, o akom mieste Jannis hovoril. „*Mundaka. Na Mundake nesurfuješ. Mundaka je vlna pre miestnych. Na Mundake nie je žiadne miesto, kde by si mohol surfovať... Vec sa má tak, že musíš získať akési vedomosti, cit, životné skúsenosti ohľadom surfingu... Musíš rešpektovať miestnych. Nemôžeš proste prísť na miesto a zobrať si hociktorú vlnu si zaumieniš. Vypádluješ, obídeš lokálnych surferov ignorujúc ich, posadiš sa na lineup, príde šialená vlna, začneš na ňu pádlovať a... no tak... to nemá rád nikto,*“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Dôležitosť preukazovania rešpektu je niečo, čo mi prízvukovalo viacero respondentov. Miera lokalizmu sa na konkrétnych miestach môže meniť, no rešpekt voči domácim sa zdá byť kľúčovým faktorom. „*Moja skúsenosť je iba z Portugalska, kde je istá miera lokalizmu, ale možno nie až tak silná ako v iných krajinách ako v Austrália či na Havaji... Tam je to o dosť iné, pretože tam chodí omnoho viac ľudí. Nikdy sa mi nestalo, že by konflikt prerástol do fyzického násilia. Vždy išlo iba o slová...Vždy hovorím: 'Rešpektujem vás, neplánujem vám ukradnúť vlnu ani nič podobné. Pokiaľ budem mať šancu ísť (chytiť vlnu), pôjdem. To je všetko.' Preukážeš rešpekt a po čase sa viac zoznámíš s miestnymi a budeš môcť surfovať viac. Taktiež pomáha, keď vieš dobre surfovať, čo ale nie je veľmi môj prípad (smiech),*“ (Mikie, rozhovor).

Podobné vysvetlenie ponúka i Vitor, zakladateľ surferskej školy AMAR: „*Ak uvidíš čistú vlnu, ktorú sa nikto nerozhodne chytiť, potom môžeš vyraziť a chytiť ju. Potom sa môžeš vrátiť nazad, pozdraviť a uvidíš ich reakciu. Vždy buď úctivý... Je na vrcholku 5 chlapov? Prvých päť vln je pre nich. Ani sa nepokúšaj na ne pádlovať, pretože to je nedostatok rešpektu. Ak vidíš miestneho začať pádlovať... no tak... zabudni na tú vlnu. Ani nezúriš, pokiaľ tú vlnu nechytí, pretože je miestny....Potom skús nadviazať priateľstvo a oslov ich: 'čau, brácho, môžem tu surfovať? Páči sa mi vaša vlna, som skúsený, atď...' rozhovor a vzájomné porozumenie... Nie robíť si čo chcem, pretože som veľký chlap a ... nie... to nie je ono. Musíš rešpektovať miestnych. Vždy. Alebo sa o to aspoň pokúsiť (smiech).“*

Podľa De Alessi je lokalizmus: „*pokusom zmenšiť dav (ľudí na surferských miestach) za pomoci násilia a konfliktu vo vode na vytýčenie exkluzívnych území,*“ (De Alessi 2009: 85). Podobný názor ako Booth zastáva aj Olivier, ktorý považuje lokalizmus za: „*spôsob zachovania alebo znovu zachytenia zmyslu pre poriadku, ktorý je ohrozovaný výbuchom popularity športu,*“ (Olivier 2010: 1224). Táto stratégia do istej miery funguje. Skúsenosť s lokalizmom vie človeku poukázať na zážitok so surfingu, a tak sa týmto miestam niektorí ľudia naozaj vyhýbajú. „*Áno, vo Fare máme tiež jednu miestnu vlnu, ale budem k tebe úprimný. Pre tých tisíc zväd, konfliktov a bitiek, ku ktorým tam dochádza, tam nikdy nesurfujem. Pretože keď surfujem, chcem sa baviť a užívať si to. Nejdem surfovať na vlnu, kde sú všade okolo mňa ľudia a zo všadiaľ počuješ papapapap (imituje hašterenie ľudí). Takže nesurfujem tam. Je to magická vlna. Je unikátna, pretože sa láme na dosť plytkom mieste, je pravá (láme sa smerom doprava) a je ako expres. Nechodím tam, ale je to v poriadku,*“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Konkrétny *break* je pre lokálnych surferov súčasťou ich symbolického kapitálu. Na dané miesto si nárokujú vlastníctvo a privilégium, často výhradné, pretože sú domáci, vyrastali tam a dané miesto je považované za „ich dvor“. Preplňovanie daného miesta je teda vnímané ako jeho ohrozenie. Hoci surfing je relatívne individuálny šport a sociálne väzby jednotlivých skupín zväčša nebývajú úplne stabilné a pevné, neplatí to pri situáciách, kde sa stretnú lokálni vs. nelokálni. Voči „pristáhovalcom“ alebo skrátka nedomácom surferom sa miestni združujú do skupín s pevnejšími a bližšími sociálnymi väzbami, ktorých združuje nielen príbuznosť habitusov, ale aj totožnosť záujmov, teda starostlivosť o tento kapitál (Bourdieu 1998: 100).

Surferská etiketa

Keďže neexistujú žiadne právne regulácie, vznikol zoznam nepísaných pravidiel, akási surferská etiketa, ktorá je medzi surfermi všeobecne známa a podľa ktorej sa (väčšina) riadi. Táto etiketa určuje, kto má na *lineup*-e (miesto, kde sa vlny začínajú lámať a na ktorom surferi čakajú na vlnu) prioritu, na čo si treba dávať pozor, čomu sa vyhnúť, aký typ správania je neakceptovateľný, atď. Tieto základné pravidlá by sa dali zhrnúť do pár nasledujúcich bodov:

- Kto má prednosť a právo chytiť vlnu,
- *Drop in* pravidlo (vstúpenie do vlny),
- *Snaking* (vplíženie sa),
- Ako správne pádlovať na *lineup*
- Opustenie svojej dosky.

Prednosť chytiť vlnu

Prednosť chytiť vlnu má surfer nachádzajúci sa na *lineup*-e najbližšie k vrcholku vlny, teda miestu, kde sa vlna začína lámať. Nielenže z tohto miesta má človek najdlhšiu možnú jazdu, zároveň tak ukazuje svoj symbolický kapitál, ktorým v tomto prípade sú jeho schopnosti a nebojnosť. Vrchol vlny, nazývaný tiež *curl*, nie len že poskytuje človeku najdlhšiu možnú jazdu na vlně, je to zároveň najkritickejšie a najnebezpečnejšie miesto, kde sa môže človek nachádzať. Vlna je v tomto bode totiž najstrmšia a má najväčšiu energiu, čo znamená, že *drop down* je v tomto mieste často technicky veľmi náročný. Surferi, ktorí preukážu odhodlanie a nebojnosť sa v tomto bode nachádzať, zároveň manifestujú svoje zručnosti a schopnosť tento manéver predviesť, čím získavajú na vlnu, v ich na risk orientovanej kultúre, nárok.

Drop in pravidlo (vstúpenie do vlny)

Pokiaľ surfer bližšie k vrcholku vlnu chytí, nikto ďalší by sa nemal pokúšať vlnu chytiť a jazdiť na nej. Ak tak učiní, vstúpi do vlny surfera s prioritou, čo sa považuje za najväčšiu neúctu a nerešpektovanie. Okrem toho, že po vstúpení do vlny, človek bráni surferovi s právom na ňu jeho jazde a ničí jeho estetický zážitok, je táto aktivita nebezpečná, keďže môže ľahko prísť k zrážke oboch ľudí. Vstupovanie do vlny je opovrhované každým surferom.

AMAR s jeho priateľskou rétorikou a budovaním rodinnej atmosféry v rámci lekcí sa sústreďuje najmä na to, aby sa ľudia zabávali a *session* si užili. Nevšimol som si, že by sa na lekciách surfu niekedy rozoberala surferská etiketa (aspoň nie počas mojej prítomnosti). Na lekciách sú surferi pomerne blízko seba, pretože sa viac-menej držia v rozmedzí vlajok s logom školy, ktoré vymedzujú „ich“ priestor. Žiadne z tu spomenutých pravidiel na tomto území neplatí. Každý pádluje a snaží sa chytiť vlnu, ktorá sa mu zdá dobrá. Táto anarchia neraz vyúsťuje v chaos. Hoci k zrážkam dochádza pomerne zriedka, narúša to estetický zážitok, ktorý je v surfingu kľúčovým. Často som musel ľudí obchádzať. Neprekážalo mi to, obzvlášť keď som videl, že niekto nemá na vlne absolútne žiadnu kontrolu nad doskou alebo sebou. Sem-tam som však musel predčasne ukončiť jazdu tým, že som musel prudko zatočiť, zabrzdiť alebo zoskočiť z dosky, aby som zabránil zrážke s iným surferom. Tieto okamihy vedeli byť frustrujúce najmä v prípadoch, keď sa mi podarilo chytiť skvelú vlnu a ísť po jej ramene ďalej a nie len kolmo na pláž (terénny denník).

Snaking (vplíženie sa)

Za *snaking* alebo „vplíženie sa“ sa považuje akt, kedy surfer ležiac na doske obopláva (zvyčajne zozadu) surfera čakajúceho na *lineup*-e, v podstate ho predbehne, a tak sa dostane bližšie k vrcholku, čím získa právo na vlnu. Táto praktika je taktiež zakázaná a odporúča sa jej za každú cenu vyhnúť.

Ako správne pádlovať na lineup

Pokiaľ človek pádluje na *lineup* a blíži sa vlna, na ktorej niekto jazdí, mal by pádlovať smerom do nárazovej zóny vlny. To znamená, že by mal pádlovať smerom k *whitewater* (biela spenená voda v nárazovej zóne po zlomení vlny). Tu ho síce vlna zmetie a „zošrotuje“, ale nijakým spôsobom neobmedzí surfera jazdiaceho na tej istej vlne.

Opustenie svojej dosky

Toto pravidlo sa vzťahuje najmä na prípady, kedy je vo vode viac surferov. V princípe ide o to, aby človek po skončení svojej jazdy „nezahodil“ dosku a neskočil len tak do vody. Ak tak chce urobiť, mal by sa najprv uistiť, že za ním nikto nie je a jeho doska, ktorá bude letieť vzduchom, nikoho neohrozí. Toto pravidlo sa, samozrejme, nevzťahuje na momenty, kedy

príde k takzvanému *wipeout*-u. *Wipeout* je situácia, kedy človek jazdu z akýchkoľvek príčin neustojí (strata rovnováhy, zlý smer jazdy, slabá rýchlosť...) a vlna ho zmetie. Vtedy sa surfer ocitne pod hladinou a na vlastnej koži pocíti skutočnú silu vlny a nespútaného oceánu. Surferi tieto chvíle často prirovnávajú k práčke – vlna s človekom hádže a melie ho, surfer väčšinou nevie, kde je hore, kde dole, a neostáva mu nič iné, len sa pokúsiť v pokoji prečkať, kým vlna prejde a potom rýchlo vyplávať na hladinu.

Okrem týchto pravidiel existuje hierarchia, podľa ktorej sa ľudia *lineup*-e zoraďujú. Najbližšie k vrcholku (miestu na vlne, na ktorom sa začne lámať) čakajú miestni najskúsenejší surferi (tzv. legendy alebo *pro's* – profesionáli vzhľadom na skúsenosti a znalosti, nie povoláním), miestni pokročilí surferi a cestujúci profesionáli. Právo na vlnu ide v rovnakom poradí (miestni profesionáli prví). Ďalej od vrcholu čakajú cestujúci pokročilí surferi a najďalej začiatočníci. „*Miesto pre lokálnych je tu, nemiestni sú tu* (znázorňujúc rukami na stole vlnu a dva body, kde miestni sú na vrcholku a ostatní viac na stranu a bližšie k brehu)“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Na hierarchiu fungujúcu na *lineup*-e by sa dalo nazerať prostredníctvom Bourdieho systémom kapitálu. „*Symbolickým kapitálom je ktorákoľvek vlastnosť (kapitál ktoréhokoľvek druhu – fyzický, ekonomický, kultúrny, sociálny), na ktorú je nahliadané sociálnymi činiteľmi, ktorých kategórie vnímania sú také, že ju dokážu poznať (vidieť), uznať a oceniť,*“ (Bourdieu 1998: 81). Podľa Sarah Thorntonovej ide o tzv. subkultúrny kapitál, ktorý zahŕňa znalosti a predmety spojené s danou subkultúrou, ktorých (podľa Thorntonovej) hromadenie zvyšuje prestíž daného člena subkultúry v rámci nej. Táto miera subkultúrneho kapitálu následne vytvára v rámci subkultúry hierarchiu (in Heřmanský 2011: 97). Pre tzv. *hardcore* surferov však oblečenie surferských značiek nehrá veľkú rolu, práve naopak pre niektorých môže vzbudzovať skôr pozérsku povahu. Hlavnou zložkou ich kapitálu sú ich schopnosti surfovať. Domnievam sa, že tomu tak môže byť vďaka kontrakultúrnym prvkom surferskej subkultúry, ktoré spočívajú aj odmietaniu konzumného života západnej spoločnosti.

Nováčikovia na surferskom mieste sa môžu pokúsiť zvýšiť svoj symbolický kapitál, a tak zlepšiť svoju pozíciu na *lineup*-e, napríklad prostredníctvom zlepšenia svojich znalostí ohľadom konkrétneho miesta. Môžu miesto študovať, vďaka čomu lepšie porozumejú, ako vlny na danom mieste fungujú, ako sa lámu, kedy a za akých podmienok sú ideálne na surfing a podobne. Podrobným štúdiom miesta zároveň dokážu vylepšiť svoje schopnosti jazdiť na konkrétnej vlne efektívnejšie, čím vylepšia svoje postavenie na *lineup*-e. Avšak, musia sa

zmieriť s tým, že na *lineup*-e existujú mocenské vzťahy, ktoré nemôžu ovplyvniť, a ktoré im znemožnia chytiť značné množstvo dobrých vln. Toto vedomie zároveň podporuje dominantné postavenie miestnych surferov ešte viac.

Podľa Andersona príliv veľkého počtu cestujúcich (nemiestnych) surferov je vnímaný negatívne najmä preto, že ohrozuje surferskú kultúru na danom mieste. Spolu s týmito surfermi prichádzajú nové translokálne hodnoty a komerčný rozvoj. Na cudzích surferov domáci často nahliadajú ako na zlodejov vln, ktorí znečisťujú pláže, vodu a nechávajú za sebou odpadky (Anderson 2014: 245).

K preplneniu surferských miest (najmä tých najslávnejších akými sú Oahu, Gold Coast, Jeffrey's Bay, Malibu, Santa Cruz, Ericeira, atď.) začalo postupne dochádzať od 90. rokov 20. storočia. V týchto časoch prišlo k silnej profesionalizácii a komodifikácii surfingu ako športu. V 90. rokoch rovnako prišla na svet aj tzv. Momentum generation. Išlo o americkú skupinu mladých mužov nad 20 rokov, ktorí začali dominovať svetu surfingu aj mimo Spojených štátov a ukázali atletickejšiu stránku surfingu (Kelly Slater, Rob Machado, Shane Dorian, Taylor Knox a ďalší). Od 60. rokov a vzniku surferskej subkultúry prevládal názor, že surferi sú neschopní vandráci, ktorí sa venujú nadmernému užívaniu alkoholu, iných omamných látok, sexuálnym orgiám a neprinášajú do spoločnosti žiadne hodnoty. Na druhej *strane momentum generation* boli špičkoví atléti, ktorí žili „čisto“ (aj keď niektorí členovia neskôr začali holdovať alkoholu a „iným nerestiam“).

Riziko a zranenia

„Môžem povedať, že som svojmu životu počas surfingu povedal zbohom minimálne trikrát. Surf bol tak obrovský, temný, nevedel som, kde je doska, kde je vľavo-vpravo, hore-dole, moje telo sa iba krútilo... a to nehovorím o desiatich sekundách... Vtedy som si povedal 'dobré, hore už nevyplávam'. Vtedy pred sebou vidíš záblesky svojho života... ale oproti tomu mám oveľa viac nezabudnuteľných momentov, kedy... ale je vždy dobré vedieť, kde je tvoje miesto v oceáne, aby si ho rešpektoval... No tak, to je sila prírody... Oproti nej si ničím.“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Surfing je aktivita, ktorej neodmysliteľnou súčasťou je vedomé podstupovanie istého rizika. Toto riziko je neoddeliteľne späté s vyhľadávaním vzrušujúcich transcendentných

momentov, ktoré sú hlavnou motiváciou väčšiny ľudí participujúcich na tejto aktivite. Tieto skúsenosti zároveň ponúkajú základ pre vznik kolektívneho vedomia v Durkheimovom ponímaní a ďalšiu transcendentnosť neo-tribálnych sociálnych konfigurácií, ktoré vznikajú zo zdieľanej skúsenosti a sú nepretržite obnovované skúsenosťou telesnou. (Stranger 2020: 146). Stranger takisto nabáda, že vyhľadávanie týchto skúseností, a tým pádom vedomé podstupovanie možného rizika s nimi spojeného, môže „ponúkať kotvu pre potenciálne plytké a fragmentované postmoderné ja,“ (Stranger 2020: 91).

Asi najzrejmším rizikom spojeným so surfingom je možnosť utopenia sa vo veľkých vlnách. Vetva surfingu známa ako *big wave surfing*, čiže špecializovanie sa na veľké vlny, má v rámci surferskej kultúry osobitné miesto a zohráva dôležitú rolu v mýtoch a legendách. Miesta ako Nazaré v Portugalsku, kde vlny môžu dosahovať výšku 25 metrov (približne výška 7 poschodového paneláku) vyvolávajú u človeka hrôzu a údiv nad nespútanou silou prírody. Je teda jasné, že ľudia, ktorí preukazujú nebojácnosť a ohromnú zručnosť na takýchto vlnách jazdiť, sú medzi surfermi uctievaní a oplývajú veľkou mierou uznania a rešpektu. Pád a *wipeout* na takejto vlne sa môže stať fatálnym. Sila, ktorou vlna na človeka dopadne, je ohromná a dokáže spôsobiť početné zlomeniny. Okrem toho môže byť surfer pritlačený ku dnu na dlhú dobu, kde musí prečkať, kým vlna cez neho prejde. Môže sa stať, že kým dostane možnosť rýchlo vyplávať na hladinu, príde medzičasom druhá vlna a opäť ho pritlačí ku dnu. Toto riziko však býva v rámci subkultúry často relativizované. Príkladom je rozhovor jedného surfera zo San Francisca v autobiografii Williama Finnegana: „Každý *wipeout* ti pripomenie, že si vlastne vo väčšom bezpečí než si myslíš. Je to iba voda. Celé je to iba o zadržaní dychu. Tá vlna prejde,“ (Finnegan 2015: 370).

Zranenia však nie sú limitované iba na veľké vlny. Nathanson poukazuje na štúdie, ktoré prikladajú najviac zranení práve menším surfom (in Stranger 2020: 97). Vlny sa totiž začínajú lámať, keď masa vody príde k miestu, kde je hĺbka približne 1,3x veľkosti vlny. To znamená, že menšie vlny sa lámu v plytších miestach, kde môže človek skôr naraziť na ostré kamene či koralové útvary. Okrem toho, skôr než veľkosť vlny v tomto prípade zohráva rolu jej energia a sila. Veľké vlny môžu byť relatívne jemné a „slabé“ pokiaľ sa morské dno mení postupne. Kým vlna príde k bodu zlomu, stráca postupne rýchlosť a silu. Surfer tak má viac času na pádlovanie a *drop*, ktorý zároveň nie je tak strmý a kritický. Na druhej strane, pokiaľ sa morské dno mení rapídne z hlbokkej vody do plytkej, vlna sa zlomí oveľa agresívnejšie, býva kolmejšia a je technicky náročnejšie *drop* zvládnuť (toto býva častejšie pri koralových pobrežiach).

V Strangerovej štúdií surfingu odpovedali všetci respondenti, že počiatočný pocit vzrušenia z malého surfu pre nich prestal byť postupne dostačujúcim. Väčšina preto časom vyhl'adáva väčšie vlny, aby ukojili túžbu znova pociťovať rovnaké vzrušenie. Z toho vyplýva, že surferi nevyhl'adávajú riskantné situácie za cieľom risku samotného, ale riziko je skôr vedľajším produktom ich vyhl'adávania vzrušujúcich momentov. Vyhl'adávanie vzrušujúcich momentov je dokonca tak rozhodujúcim faktorom, že sociokultúrne vplyvy, ktoré zvyknú byť považované za základné motívy ľudského konania, sú mu podriadené. Hlavnú rolu teda hrá telesná skúsenosť (Stranger 2020: 98-113).

V hraničných situáciách však môže dôjsť k rozčarovaniu a deformácii romantického obrazu surfingu, k akému si návratu do reality, kedy si človek uvedomí svoju smrteľnosť a skutočné nebezpečenstvo, ktoré mu v daný moment hrozí. „*Zažila som viacero momentov, kedy som mala naozaj strach alebo som bola veľmi blízko ostrých kameňov a valili sa na mňa pomerne veľké vlny... vtedy som iba chcela opustiť tú situáciu... alebo keď sa blížili mohutné vlny, obrovské sety, ktoré sa mali zlomiť priamo predom mnou a ja som vedela, že dostanem nakladačku,*“ (Pia, rozhovor).

Dodnes si pamätám, ako som v roku 2018 išiel na surf počas búrky úplne sám. Lekcia bola kvôli podmienkam zrušená, avšak požičali mi v škole dosku a neoprén a mohol som ísť na vlastné riziko do vody sám. Fúkal dosť silný vietor, ktorý vlny uzatváral, tie sa rútili zo všetkých smerov. Lámajúce sa vlny človeka fackali zľava i sprava. Často som mal problém sa na doske vôbec udržať. Zrazu som sa ocitol uprostred tzv. *rip current* (spätňý prúd, ktorý človeka ťahá viac a viac smerom od brehu na otvorený oceán). Pádloval som, ako silno som vládol, no začínal som strácať sily. Ruky ma šialene pálili, zrýchľoval sa mi dych i tep. Navyše, vyzeralo to, že sa nikam nehýbem a stojím na jednom mieste. Cítil som, ako sa ma postupne zmocňuje panika, (terénny denník).

Riskantné alebo hraničné situácie nie sú v rámci surfingu ničím výnimočným. „*Hej, stáva sa to. Najväčší problém som mal, keď som stratil dosku. Šnúra, ktorou je doska pripútaná k tvojej nohe sa odtrhla. Zrazu si uprostred oceánu medzi všetkou tou divokou spenenou vodou úplne sám, takže musíš odtiaľ rýchlo odplávať preč. Proti prúdu to nie je vždy jednoduché. Nakoniec, pokiaľ zostaneš pokojným a porozmýšľaš, čo musíš spraviť, aby si sa odtiaľ dostal, budeš v poriadku. Skutočne zlým sa to stáva práve v momente, keď začneš panikáriť. Tak dlho ako nie si vážnejšie zranený alebo v bezvedomí, je to viac-menej v poriadku. Zvládneš to,*“ (Mikie, rozhovor). Hoci sa surferi občas dostávajú do nebezpečných situácií, kedy im hrozí

reálne riziko a potenciálna ujma na zdraví, sú pozitívne okamihy telesnej transcendentnosti a stavu *plynutia* tak silné, že je riziko spojené so surfingom v rámci subkultúry do istej miery relativizované. „*Musíš pochopiť, že sa tu kombinujú dve obrovské sily – sila prírody a ľudská myseľ. Keď skombinuješ tieto dve sily, ľahko si povieš: dobre, poďme prelomiť nejaké hranice, neexistuje viac žiadny limit... Vieš čo vravia niektorí chlapi po tom, čo padol svetový rekord v najväčšej vlne, čo kedy kto zjazdil? Že čakajú na najbližší veľký swell,*“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Všetci z mojich respondentov priznali, že sa v takýchto situáciách ocitli neraz (Vitor spomínal hraničné momenty, kedy si myslel, že nebude mať po *wipeout*-e dost kyslíka a utopí sa), k vážnejším zraneniam však nik neprišiel. Všetci opisovali iba modriny, škrabance či rezy od dosiek alebo kameňov.

Sociálna dynamika subkultúry

Bourdieu vo svojom diele *Teorie jednání* pri vysvetľovaní ako sa pri vzniku štátu vytvára myslenie občanov tvrdí, že „...vzniká určitý druh spoločného, všetkým jeho subjektom vlastného historického transcendentna....“ a tým „vytvára podmienky k určitému bezprostrednému súladu habitusov, na ktorých sa zakladá určitý druh konsenzu o danom celku zdieľaných samozrejmostí vytvárajúcich obecné cítenie,“ (Bourdieu 1998: 88). Túto teóriu by sme mohli aplikovať do surfingu. Jadro surferskej subkultúry tvorí vnútorný prežitok a skúsenosť transcendentnosti zažitej počas surfovania na vlne. Tento pocit je základným kameňom zdieľanej skúsenosti či vedomosti surferov. Ide o klasický naratív „iba surfer pozná ten pocit“, ktorý surferov zblízuje a okolo ktorého je celá subkultúra postavená.

Maffesoli pomenoval takzvané neo-kmene – malé sociálne skupiny, ktoré sú zjednocované skrz spoločné aktivity jednoduchým bytím spolu (spoločne tráveným časom napr. na koncertoch, v baroch, športových udalostiach, atď.). V rámci týchto skupín sa vytvára tzv. kolektívne vedomie (vo Weberovom ponímaní) a dochádza k extatickej transcencii jedinca. Neo-kmene sú prechodné a ich existencia nestála (in Stranger 2020: 136). Za takýto neo-kmeň môžeme považovať aj ľudí okolo surferskej školy AMAR. Keďže ide o školu, fluktuácia ľudí je prirodzená, no zaujímavým sú relatívne slabé sociálne väzby v jej vnútri. Väčšina členov pozostáva zo študentov, ktorí sú v meste Faro na študijnom výmennom pobyte. Pre tých má škola špeciálne zľavy (v januári roku 2023 to bolo 55 € za 6 lekcii, pričom bežná

cena je 35 € za jednu lekciu). Niektorí z týchto študentov sa na lekciách objavovali raz za týždeň, iných som za celý mesiac videl dva či trikrát. Občas školu navštívia turisti, ktorí do mesta zvyčajne prichádzajú na predĺžený víkend, a teda väčšinou prídu na jednu lekciu. Aj medzi členmi, ktorí chodili pravidelne (hoci v dlhších intervaloch) boli sociálne väzby pomerne slabé. V rámci lekcii človek nadobúdal pocit blízkeho priateľstva s ľuďmi. Domnievam sa, že za to môže aj pocit, že ľudia spolu zdieľali jednu vlnu, sú vo vode spolu a zdieľajú či dobré podmienky a krásny surf alebo zlé búrky... Vytvára sa pocit bratstva. Rovnaký naratív je prezentovaný školou AMAR na sociálnych sieťach či v dennej praxi. Na druhej strane, akonáhle skončí lekcia, ľudia umyjú neoprény a osprchujú sa, každý sa vydá vlastnou cestou. Mimo lekcii sa členovia školy navzájom nestretávajú, nechodia dokonca ani na kávu hneď po lekciu. Po skončení lekcie sme s Milenou a dvomi ďalšími členmi zašli na kávu a strávili spolu približne pol hodinu dvakrát za celý mesiac, a to po mojom príchode a pred odchodom (terénny denník).

Stranger rozlišuje ďalšie tri dimenzie: skupina, kmeň a národ (z angl. *band, tribe, nation*). Skupina sa väčšinou skladá z dvoch až šiestich surferov, ktorí pozostávajú z rovnakého „typu surfera“ (*hardcore, core*, rekreačný). Tí disponujú podobnými schopnosťami. Táto podobnosť je nutná pre rovnakú vzájomnú potrebu oddanosti hľadania vzrušujúcich zážitkov. Skupiny sa zväčša nerozdeľujú na základe pohlavia či veku. Práve v rámci týchto skupín sa zdieľajú najintímnejšie zážitky, skúsenosti, sklamanie, mýty a legendy... Členovia skupiny sa môžu relatívne ľahko obmieňať na základe časovej neprispôsobivosti či vzniku veľkej medzery medzi surferskými schopnosťami. Na druhej strane, ak členovia zostanú kompatibilnými, môže sa skupina stať veľmi stabilným a dlhodobým zoskupením. Kmeň je o čosi abstraktnejšou množinou. Spadajú do nej jednotlivci a skupiny, ktoré zdieľajú spoločné územie a lokálnu kultúru. Dôležitou črtou kmeňa je jeho kultúrna a sociálna sebestačnosť (Stranger 2020: 140-143). Národ je najabstraktnejšou z týchto troch sociálnych foriem. Zahŕňa všetky skupiny a kmene a poskytuje: „(komodifikované) fórum pre konštrukciu významu, rozvoj a udržiavanie surferskej estetiky a kolektívneho vedomia na globálnej úrovni,“ (Stranger 2020: 143).

Svoje osobitné postavenie v rámci skupín či subkultúry ako takej sú mýty. Tie napomáhajú ďalej šíriť transcendentné zážitky, ktoré tvoria jadro kolektívneho vedomia subkultúry, a tak sa podieľajú na jeho udržiavaní pri živote. Laviolette charakterizuje tieto stelesnené prežitky ako: „alternatívne sociálne štruktúry, prostredníctvom ktorých môžu ľudia nadobudnúť pocit morálnej a sociálnej hodnoty,“ (Laviolette 2016: 106). Príbehy, z ktorých mýty vznikajú, sú vždy, zdá sa, prehnané. Zaujímavým však je, že smer, ktorým sa zveličuje

záleží od toho, či pri pôvodnej skúsenosti boli svedkovia alebo nie. V prípade, že bol surfer na pláži sám, existuje tendencia preháňať a vlne pridávať na veľkosti, sile a množstve nebezpečenstva, ktoré surferovi hrozilo. Na druhej strane, pokiaľ udalosť mala očitých svedkov, surfer často vlne uberá na výške. Ide, zdá sa, o akýsi zaužívaný úzus - podceňovanie sa stáva novým machizmom (terénny denník). Zažitie skúsenosti, situácie a chvíle na surfe ľudia využívajú na nadobudnutie alebo upevnenie svojej pozície v hierarchii komunity a za pomoci ktorých vytvárajú „*alternatívne modely úspechu, rešpektu, morálky, odvahy a družnosti, ktoré existujú mimo každodenných spoločenských a kultúrnych noriem,*“ (Laviolette 2016: 106).

William Finnegan, autor surferskej autobiografie *Barbarian Days*, vo svojej knihe neraz poukazuje na odvrátenú stránku surfingu, respektíve na to, ako ľahko môže táto aktivita prerásť do posadnutosti, ktorá má potenciál zničiť jedincovi život. Jeden z jeho respondentov poznamenal, že surfing je tak skvelým športom, až kazí ľudí, pretože nechcú viac robiť už nič iné. Častá je i analógia s drogovou závislosťou, čo nie je v surferskom naratíve ničím výnimočným. Finnegan neprirovnáva transcendentné zážitky k prežívaniu skutočného zmyslu života, naopak majú potenciál zničiť zmysluplný život (aspoň z pohľadu mainstreamovej spoločnosti) spôsobom, akým to robia opiáty – skúsenosť je pominuteľná, a tak musí prísť k jej opakovaniu nehľadiac na to, za akú cenu (Finnegan 2015: 368).

„*Surfing je nespravodlivo označovaný ako šport. Je to závislosť. Ak vás uhryzne vážnym spôsobom, musíte to manažovať. Je monomaniacký a dokáže vás odviezť od veľkej časti života. Navyše je náročným pre telo,*“ (Finnegan 2015: online). Surfing má skutočne potenciál obrátiť človeku životné hodnoty a smerovanie. Azda na každom surferskom mieste sa nájde niekto, kto môže byť väčšinou spoločnosťou považovaný za povaľača. Ľudia, ktorí žijú iba pre surfing, venujú mu všetok svoj voľný čas, neraz žijú z vládnej podpory v nezamestnanosti. Takýchto ľudí nájdete aj na Praia de Faro. Mikie pochádza z Grécka. Pôvodne do Fara prišiel študovať svoj druhý stupeň vysokoškolského štúdia. Nikto poriadne nevie, čím sa živí alebo odkiaľ berie financie na svoje surferské výlety na západné pobrežie. „*Viac-menej som sa vzdal môjho profesijného života (smiech). Chcem povedať, že som tu mal spraviť svoj magisterský stupeň štúdia (2 roky) a som tu štyri. Trvalo mi viac času dokončiť prácu a... hej, preferujem tráviť čas surfingom než pracou,*“ (Mikie, rozhovor).

Každý *break* (miesto, kde sa dá surfovať) má svoje špecifiká a ani skúsený surfer zväčša na novom mieste neexceluje hneď zo začiatku. Najprv musí pochopiť kde a ako sa vlny lámú,

ako ich ovplyvňuje vietor i príliv a odliv, ktoré sekcie ponúkajú najlepšiu možnosť na prevedenie manévrov, atď. Kelly Slater, nepochybne jeden z najlepších žijúcich surferov na svete a najúspešnejší profesionálny surfer všetkých čias, je známy svojím odhodlaním naštudovať a osvojiť si *break*, aby na ňom mohol na pretekoch nazbierať čo najviac bodov. Preto sa na nejaký čas presťahuje na danú lokalitu, aby sa do svojho štúdia mohol naplno ponoriť. Slater tvrdí, že najlepším spôsobom, ako sa naučiť jazdiť na konkrétnom mieste, je ponoriť sa do danej kultúry a získať: „*porozumenie (potrebnej) techniky, ktorá presahuje za obyčajnú analýzu pohybov... surfer rozoznáva vnútornú hodnotu všetkých kultúr a má za cieľ aktívne počúvať poznanie vytvorené systémami poznania odlišnými od tých, ktoré nachádza doma,*“ (Brennan 2021: 90).

Bourdieu tvrdí, že pre pochopenie logiky správania človeka, ktorej základom sú dispozície (habitusy), je nutné upustiť od „*kanonizovaného rozlišovania medzi výkladom z príčin a výkladom z úmyslov,*“ (Bourdieu 1998: 159). Habitus má totiž špecifickú vlastnosť riadiť človeka dvojakým spôsobom – riadi jeho konanie i zmýšľanie ako akási sila, ktorá je silnejšia než on sám, no zároveň ako logická nutnosť (nič iné sa robiť nedá), ktorá sa však nevnučuje tak, ako by sa človek podriaďoval nejakému pravidlu (ibid).

Estetickosť surfingu

„Surferi vezmú niečo pôvodne strašidelné a trénujú svoje telo a myseľ nie len na to, aby sa v danej situácii cítili komfortne... dokonca majú záľubu v možnosti tráviť svoj voľný čas odovzdávaním sa pohybom vody,“ (Brennan 2021: 113).

Maslow pomenoval tzv. *vrcholnú skúsenosť*, ktorá spočíva v pocite jednoty s vesmírom, skreslením času, intenzívne sústredenou koncentráciou, neposudzujúcim poznaním, transcenciou ega a nebojácnosťou (in Stranger 2020: 122). V surfingu dochádza k pocitu jednoty medzi surferom a vlnou často v situácii, kedy je charakter vlny taký, že je surfer nútený na jej úspešné zjazdenie využiť všetky svoje schopnosti na automatickej úrovni a nemá čas sa nad ničím zamýšľať. Veľkosť, tvar a sila vlny spolu vytvoria podmienky, kedy surfer musí konať tak rýchlo, že: „nezostáva žiaden čas na vedomé rozhodovanie a surfer stráca vedomie seba samého ako oddeleného od aktu surfovania na vlne,“ (Stranger 2020: 126).

Estetika surfingu spočíva najmä v líniách, ktoré surfer vpíše do vody doskou (surfing sa niekedy zvykne nazývať kreslením čiar). Pri „klasickom“ surfingu existujú dva hlavné typy a štýly jazdy, ktoré sú ovplyvnené výberom dosky (doskám sa budem venovať trochu nižšie) – vznešená jazda na *longboardoch*, ktoré kreslia lineárne čiary pozdĺž ramena vlny, a agresívna dynamickejšia jazda na *shortboardoch*, ktoré kreslia pomyselne „esička“ (na vlne sa surferi hýbu vertikálne hore a dole, kvôli energii a naberaniu rýchlosti, ktorú potrebujú na prevedenie rôznych manévrov a skokov).

Osobitné postavenie v surferovom vzťahu s oceánom má jeho doska (väčšina ľudí, ktorí si to finančne môžu dovoliť, má viacero dosiek pre rôzne podmienky). Tá je akýmsi mediátorom v surferovej komunikácii s vlnou. Dovoľuje mu odpovedať na jej výzvy a pozvania na prevedenie rôznych manévrov. „Už to viac nie je ‘ty surfuješ’. To vlna ti dovoľuje surfovať. Pozýva ťa spraviť ten a ten manéver na konkrétnom mieste. Agresívne na jej vrcholku, viac do oblúku dole na jej spodku, takže ty... tancuješ. To je tá fúzia, ten problém, prečo sa stávaš závislým... vlna sa s tebou zlučuje a tá konverzácia, ten tanec, ktorý robíš...“ (Vitor Monteiro, rozhovor). Okrem toho môže byť akousi psychickou poisťkou a zárukou bezpečia. Vždy, keď som mal pri sebe dosku, vedel som, že budem v poriadku a nič sa mi nestane (terénny denník).

V roku 2014 sa konali preteky v Južnej Afrike (Jeffrey's Bay open ako súčasť *The World Tour*), na ktorých Mark Occhilupo, ktorý v danom bode voči svojmu súperovi prehrával na body, dokončil jazdu na vlne aj napriek tomu, že musel vyjsť zo súťažnej zóny približne 300-400 metrov, čo znamenalo, že nebude mať čas dopádlovať nazad, pokúsiť sa nazbierať potrebné body a vyhrať (Brennan 2021: 30). Occhilupo preukázal, že pre surferov je vnútorné stelesnené prežívanie daného momentu v konkrétnom okamihu nadradené všetkému ostatnému. Pocit jednoty s oceánom v kombinácii so vzrušujúcimi pocitmi prežívanými počas jazdenia na vlne, ktoré tvoria fundamentálnu skúsenosť kolektívneho vedomia surferov, je na rebríčku hodnôt postavený vyššie než racionálne usporiadanie profesionálnej stránky športu.

Za vrcholný estetický zážitok je dnes v rámci subkultúry často považovaná jazda v bareli (terénny denník), hoci toto vnímanie je do veľkej miery ovplyvnené dominantnou formou surfingu presadzovanou v médiách – *shortboarding*. Bolo by trúfalé a nesprávne generalizovať, ktorý štýl či prvok surfingu je esteticky vrcholným zážitkom. Pre niektorých to môže byť práve spomínaná jazda v bareli, pre iných zasa vznešená jazda *longboardingu*... Jedno je však isté, a to, že: „*Množstvo krásy, ktoré môže človek počas surfingu zažiť, je priamo spojené s jeho zručnosťou a ostatnou praxou surfera,*“ (Brennan 2021: 60). Dodnes si pamätám ten pocit, keď sa mi pred niekoľkými rokmi podarilo prvýkrát postaviť na dosku na *whitewater*. Bola to nezabudnuteľná skúsenosť. Krása toho pocitu, keď vás voda ženie vpred, vzrušenie a čistá radosť, ktorá vás naplní, sa snáď nedá ani opísať. Keď som sa v januári spýtal Cory na konci jej prvej lekcii (po tom, čo sa jej podarilo na dosku sa postaviť), ako to šlo a ako sa cíti, odvetila, že našla novú závislosť (terénny denník). Hoci bol tento pocit úžasný, obyčajné postavenie sa na dosku na *whitewater* prestalo byť časom dostačujúcim, respektíve sila vyvolaných emócií slabla. Postupom času, ako som sa v surfingu zlepšoval, sa tento pocit vracal s ešte väčšou intenzitou. Chytanie vln pred ich zlomením, neskôr *pull in* a jazda po ramene vlny. Až vtedy som pocítil skutočné spojenie s oceánom a dialóg sa mohol začať. Vlna vás naozaj nabáda, čo robiť, kedy pridať, kedy spomaliť... Pozýva vás, no neuposlúchnutie zvykne tvrdo trestať v podobe *wipeout*-u (terénny denník).

Shortboard vs. longboard

Ako bolo spomenuté v úvode, surfing má dnes mnoho podôb a odnoží. V „klasickej“ ponímaní (človeka jazdiaceho na vlne za pomoci dosky) existujú tri hlavné kategórie, a to

bodyboard, *shortboard* a *longboard*. Každý z týchto spôsobov má svoje výhody a nevýhody, rovnako aj špecifiká v jazde samotnej.

Bodyboard je spôsob jazdy za využitia veľmi krátkej dosky, na ktorej človek leží. Zároveň má vo vode nohy, na ktorých má nasadené plutvy, pre efektívnejšie plávanie. V porovnaní s jazdou na *shortboardoch* je *bodyboarding* oveľa jednoduchší. Medzi najväčšiu výhodu *bodyboardu* patrí schopnosť zjazdiť veľmi strmé vlny a zmestiť sa do malých barelov. „*Bodyboard vo vode porušuje všetky pravidlá, pretože za prvé nemáš finy, takže môžeš robiť čo len chceš – 360, obrátených 360... ale to hlavné na bodyboarde je lietanie, človeče. A backflipy, aerials (vzdušné triky ako skoky, saltá, atď.)... profi manévry, pri ktorých zbúraš všetky zákony gravitácie a potom... BOOM... to je na bodyboardingu skvelé. A ďalšia dobrá vec je, že ľahko získaš vedomosti o lineup-och, pádlovaní, porozumení vlny, čítaní vlny, kde je jej sila, pretože bodyboard potrebuje energiu, takže musíš hľadať pocket. (časť vlny, kde má najväčšiu energiu), Je to neustále hľadanie,*“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Bodyboarding je však na Praia de Faro najobľúbenejší medzi tínedžermi a dospievajúcimi deťmi. Za svoj pobyt som videl asi troch dospelých s *bodyboardmi* (terénny denník). Podobné tvrdenie nájdeme aj v knihe od Strangera. Dodáva, že vzhľadom na relatívnu fyzickú a technickú nenáročnosť bodyboardingu, prispieva do veľkej miery k preplňovaniu surferských miest, čo má za následok negatívny pohľad na bodyboardistov ostatnými členmi surferskej subkultúry. Navyše títo často nepoznajú alebo ignorujú surferskú etiketu (Stranger 2020: 73-78).

Dominantným štýlom sa dnes stal *shortboarding*. Jazdiť na tomto type dosky je veľmi náročné. Sú o dosť kratšie – väčšina spadá do rozmedzia medzi 5 a 7 stôp (približne 152 – 213 cm). Toto rozpätie však nie je pravidlom. Všeobecne platí, že čím sú väčšie vlny, tým dlhšiu dosku potrebujete. (houseofsurf.co, online). Okrem toho, že sú kratšie, sú aj užšie a nižšie, čo znamená, že majú menší objem. Pádlovať a chytiť na nich vlnu je omnoho ťažšie. Avšak, na rozdiel od *longboardu*, ponúka oveľa väčšiu manévrovateľnosť. Zároveň sa líšia i tvarom. Majú špicatejší nos (predná časť dosky), zatiaľ čo *longboardy* sú oblejšie. Jazda na *shortboardoch* je agresívnejšia, dynamickejšia, plná ostrých zatáčok, skokov a ďalších trikov. Na spodku dosky je vzadu umiestnených niekoľko *finov*. Tie majú rôzne usporiadanie od dvoch do päť. Najčastejším sú tri – jeden *fin* vzadu v strede a dve na stranách o čosi viac vpredu. Ide o tzv. *thruster*. Profesionalizácia a komodifikácia surfingu prispela k tomu, že *shortboarding* sa stal najpopulárnejšou formou surfingu.

Honba za vzrušujúcimi okamihmi, rast profesionálneho surfingu, technologický pokrok a naratív väčšiny surferských médií prišli k bodu, kedy zobrazovaná estetickosť surfingu v sebe nesie príliš veľké riziko a nutnosť vrcholnej atletickej schopnosti. Značné množstvo surferov niečoho takého nie je fyzicky schopné, a tak upúšťajú od tohto typu surfingu a prehodnocujú, čo pre nich táto aktivita znamená. Obracajú sa teda k alternatívnym formám (v porovnaní s dominantnou agresívnou jazdou na *shortboardoch*) a využívajú skôr *longboardy*, ktoré akcentujú vznešenosť jazdy a vykonávaných manévrov. „*Táto odchýlka od dominantnej trajektórie surfingu, doložená príkladom renesancie longboardingu, je typickým fenoménom postmodernizmu.*“ (Stranger 2020: 106).

Longboardy sú naopak vo všeobecnosti dlhšie (nad 9 stôp – približne 274 cm) (houseofsurf.co, online). Zvyčajne nie sú väčšie ako 10 stôp (cca 304 cm). Sú hrubšie a vyššie, vďaka čomu majú väčší objem. Pádlovať a držať stabilitu je na nich podstatne jednoduchšie ako na *shortboardoch*. Rozmery *longboardu* umožňujú jazdcovi chytiť vlnu skôr ako to dovoľuje *shortboard*. Estetika jazdy je diametrálne odlišná. Zatiaľ čo *shortboardy* „kreslia“ vertikálne čiary (surfer ide smerom na vrchol a potom prudko dole, teda kreslí pomyselné esíčka), *longboardy* idú horizontálne zarovno s vlnou pozdĺž jej ramena. Celá jazda ja *longboarde* je zameraná na ladnosť pohybu a vznešenosť pózy a držania tela. Najčastejšími trikmi je tzv. *nose-riding* alebo *hang ten* či *hang five*. Ide o trik, kedy jazdec prejde úplne na prednú časť dosky, prípadne sa prstami na nohách zachytí na jej prednom ráme. Môže tak urobiť jednou nohou alebo obomi – z toho vyplýva názov *hang five* alebo *hang ten* (podľa toho, koľkými prstami sa zachytí).

Pri dĺžke dosky sa počíta každý centimeter. Na začiatku som používal dosku dlhú 8,4 stôp (približne 250 cm), neskôr som prešiel na kratšiu dosku s dĺžkou 7,6 stopy (približne 230 cm). Kratšiu dosku som chcel najmä pre jej lepšiu manévrovateľnosť. Prvú polovicu lekcie som však strávil hľadaním správnej pozície tela. Mal som problém na doske čo i len ležať a pádlovať. Prišla mi oveľa vratkejšia, nakláňal som sa zo strany na stranu, pádlovanie mi prišlo neefektívne. Po chvíli som zistil, že mám ťažisko a príliš veľa váhy na doske vzadu, čo pôsobí ako brzda. Pri chytaní vlny som bol buď príliš pomalý a vlna cezo mňa prešla ďalej, alebo sa mi zaboril nos dosky do vody, prehodilo ma dopredu a vlna ma zvalcovala (tento akt v okolí AMAR-u nazývajú *škorpión* kvôli podobnosti s tvarom držania jeho chvosta). Neskôr som však správnu polohu tela našiel a vedel si na dosku ľahnúť správne už pri výskoku na ňu z vody (terénny denník).

Moji respondenti sa však zhodli na tom, že skôr ako o náročnosť *shortboardingu*, ide skôr o osobnosť a povahové črty daného človeka, ktoré determinujú jeho voľbu dosky, a teda aj štýl jazdy. Zatiaľ čo Pia preferuje *shortboard*, pretože je dynamickejší, ponúka viac otočiek, manévrov a pretože je podľa jej slov oveľa vzrušujúcejším, Vítor a Jannis volia *longboard*. Aj napriek tomu, že Jannis momentálne žiaden nevlastní, tvrdí, že mu je bližší práve *longboard* a vznešená jazda na ňom. (terénny denník). Vznešenosť jazdy, ktorá je pre *longboarding* kľúčová, je zároveň aj hlavným motívom voľby tohto typu dosky. „*Mám vášeň pre longboard. Mám rád ten pokoj, páči sa mi chytiť vlnu 2 metre pred tým než ostatní, a idem uvoľnený... Manévry sú pomerne jemné a ty sa proste... vznášaš, rozprávaš sa s vlnou,*“ (Vítor Monteiro, rozhovor).

Špecifickou kategóriou sú tzv. *softboardy* alebo *soft top surfboards*. Ako napovedá samotný názov, tieto dosky sú vyrobené z iných materiálov. Na rozdiel od tradičných *hard top surfboards*, nie je ich vrchná doska potiahnutá polyestrom či epoxidovou živicom, ktorá robí dosku tvrdou, ale mäkkou odolnou vrstvou etylén-vinylacetátu. Ide o podobný materiál, akým sú potiahnuté karimatky na cvičenie, joga bloky atď. Sú teda omnoho mäkkšie, čo je pri začiatkoch so surfingom veľkou výhodou. Pri *wipeout*-e totiž človeka doska často trafi, a to neraz do hlavy. Zásah klasickým tvrdým surfom vie byť pomerne bolestivým, dokonca môže spôsobiť i poranenia. *Softboard* toto riziko minimalizuje. Okrem toho sú väčšinou širšie a vyššie, majú väčší objem, takže je oveľa jednoduchšie na nich pádlovať, postaviť sa, držať balans... Nevýhodou je ich nižšia manévrovateľnosť a hmotnosť. Sú o dosť ťažšie než klasické dosky. Keď ma prišli navštíviť kamaráti, prenajali sme si dosky v jednej firme, a tak sme ich museli na *Barrinhu* preniesť peši. Cesta tam trvá asi 15-20 minút. Fúkal silný bočný vietor, ktorý doskami mykal a vytrhával nám ich z rúk. Kráčať s nimi bolo naozaj fyzicky náročné. Jedna kamarátka to dokonca chcela uprostred cesty vzdať (terénny denník).

AMAR – Praia de Faro (Barrinha)

AMAR je surferská škola situovaná na ostrove Praia de Faro, ktorý sa nachádza približne päť kilometrov za hranicami mesta Faro. Vznikla v roku 2003. Založil ju Vitor Monteiro s jeho dlhoročným priateľom. Toho som však, tak ako väčšina ľudí, nikdy nevidel. Vraj sa v škole ukáže veľmi zriedka. Milena, ktorá žije na ostrove viac než 6 rokov, počas ktorých sa okolo školy pohybovala celý čas, ho vraj videla iba párkrát. Školu dnes vedie Vitor spolu s Milenou. Milena pochádza z Česka. Pred vyše šiestimi rokmi prišla na ostrov, a tak ako ne jeden človek, už neodišla. Vitor je okrem majiteľom aj hlavným inštruktorom, no celú školu spravuje Milena. Tá vypisuje lekcie do skupiny v mobilnej aplikácii WhatsApp, stará sa o propagáciu školy, spravuje sociálne siete, má na starosti pokladňu, atď. Vitor mi prezradil, že je za ňu veľmi vďačný, pretože on nemá rád peniaze a byrokráciu, a Milena je ako jeho pravá ruka (terénny denník).

Celý ostrov je v tvare akéhosi slížu – je veľmi úzky, takže na pláž to je vždy iba pár metrov. Na ostrov vedie jeden most pre autá a chodcov, prípadne sa naň dostanete z mesta Faro loďou (pravidelne premáva prievozná loď). Budova školy sa nachádza na východnom konci obývanej časti ostrova. Za ňou leží pár domov, približne o 100 metrov končí asfaltová cesta. Na jej konci začína drevený chodník na pilieroch, ktorý vedie takmer na samotný koniec ostrova. Vedľa tohto chodníka sem-tam nájdete domčeky miestnych rybárov. Na konci tohto chodníka prejdete cez piesočnú dunu a ocitnete sa na mieste zvanom *Barrinha*. Ide o miesto, kde končí ostrov *Praia de Faro*. Kúsok za ním začína druhý ostrov (*Ihla da Barreta*). Medzi týmito ostrovmi vzniká úžina, ktorou tečie voda do lagúny ležiacej medzi pevninou a *Praia de Faro*. *Barrinha* je väčšinou jediným miestom, kde sa na ostrove lámu vlny. Po celej dĺžke pobrežia sa lámu veľmi zriedka. Počas môjho pobytu sa to stalo dvakrát. Vitor povedal, že sa kedysi dalo surfovať po celej dĺžke pobrežia, no jeden rok prišla silná búrka, ktorá zničila morské dno, kvôli čomu sa tam vlny lámu veľmi zriedka. Jediným miestom tak zostala *Barrinha* (terénny denník). Surferi na ňu väčšinou dokráčajú po vyvýšenom drevenom chodníku peši. Niektorí chodia na bicykli. Od konca asfaltovej cesty to peši na *Barrinhu* trvá približne 15-20 minút. S krátkymi *shortboardmi* to nie je problém, sú totiž relatívne krátke a ľahké. Horšie je to so *softboardmi*, ktoré sú dlhšie a zároveň pomerne ťažšie. Preto ich má AMAR uskladnené vedľa posledného rybárskeho domu. Odtiaľ stačí prejsť piesočnou dunou a človek je na mieste (terénny denník).

Barrinha je tzv. *beach break*, čo znamená, že morské dno tvorí piesčina. „Všetky vlny sú príliš komplexné na podrobné grafické znázornenie, ale *beach breaks* (miesto, kde sa vlny lámu priamo na pláž, kde dno tvorí piesčina) sú medzi surferskými miestami špeciálne nepredvídateľné druhy,“ (Finnegan 2015: 311). Problém piesčitých breakov spočíva v tom, že piesčiny, ktoré ovplyvňujú veľkosť, tvar, smer a aj samotné miesto, kde sa vlny budú lámať, sa pôsobením prílivu, odlivu a morských prúdov stále menia, takže miesto nie je nikdy konzistentné a je obzvlášť ťažké ho čítať. Okrem toho je však *Barrinha* pomerne bezpečným a vhodným miestom pre začínajúcich surferov. Dno je relatívne plytké a mierne – aj ďalej od pláže siahla voda človeku často po prsia alebo krk. Miesto netrpí preplňovaním ľuďmi, vlny sú väčšinou pomerne malé. Navyše piesčité dno má výhodu v tom, že pri *wipeout*-e nehrozí až také nebezpečenstvo úrazu, pretože na dne sa okrem piesku nenachádza nič - žiadne kamene, koral, atď... Bonusom, podľa Vitorových slov, je i to, že sa miesto nachádza na juhu Portugalska, kde je viac než 300 slnečných dní do roka a i v januári sa denné teploty často pohybujú okolo 16 stupňov. *Barrinha* je celkom bezpečným miestom, aj keď je pravda, že i menšie vlny dokážu mať veľkú silu a miestami podmienky vedú byť hrozivé (najmä pre začínajúcich surferov). (terénny denník).

Surfovanie s AMAR-om

Počas trvania môjho výskumu organizoval AMAR surferské lekcie päťkrát do týždňa. Dva dni voľna padali na stredu a štvrtok. Čas lekcii vždy závisel od prílivu a odlivu. Lekcie mohli byť takisto zrušené, pokiaľ boli príliš nepriaznivé podmienky alebo sa neprihlásilo dostatočné množstvo ľudí. V tomto smere narážali surferské idey AMAR-u a šírenie pocitu radosti a transcendentna na svoju biznis stránku. Množstvo voľných miest na každú lekcii záviselo od počtu lektorov, ktorí mohli v daný deň prísť učiť. Na jedného lektora pripadalo šesť žiakov. Na lekcie sa prihlasovalo najmä prostredníctvom WhatsApp skupiny vždy do 17:00 predošlého dňa. Po vypísaní lekcii platilo pravidlo „kto prv príde, prv melie“, teda neexistovalo žiadne prioritizovanie podľa dĺžky členstva, miery angažovanosti ani ničoho podobného. Pokiaľ sa do 17:00 neprihlásilo dostatočné množstvo ľudí, lekcii bola zrušená (počas dĺžky trvania môjho výskumu k tomuto došlo iba dvakrát). Lekcie viedla Milena, ktorej občas pomáhala buď Pia alebo Kay. Vitor podstúpil v decembri 2022 operáciu chrbta a stále sa zotavoval, takže sa lekcii nezúčastňoval. Párkrát prišiel ráno odomknúť školu, keď bola Milena mimo mesta a lekcii viedla Pia s Kayom. Okrem WhatsApp skupiny existuje možnosť prihlásiť sa

prostredníctvom telefonátu alebo textovej správy priamo Milene alebo Vitorovi. Túto možnosť využívajú väčšinou ľudia, ktorí idú na svoju prvú lekciu. Neskôr bývajú pridávaní do WhatsApp skupiny. Počas môjho výskumu taktiež došlo k situáciám, keď sa síce nenaplnila minimálna kapacita pre lekciu, no tá napriek tomu zrušená nebola. K tomuto došlo vtedy, pokiaľ si niekto zarezervoval lekciu priamo u Mileny. Títo ľudia väčšinou neboli študenti, a tak platili plnú sumu. Podľa Mileny sa jej spolu s týmito ľuďmi „*oplatilo lekciu zorganizovať, aj keď nebola kapacita naplnená*“ (terénny denník).

Lekcia sa začína vždy stretnutím všetkých účastníkov v budove školy. Budovu prišla (takmer) vždy otvoriť pár minút pred začatím lekcie Milena, ktorá býva hneď vedľa. Škola disponuje akousi hlavnou spoločenskou miestnosťou, kde sa ľudia stretnú a zaplatia poplatok (prípadne si odškrtnú lekciu z permanentky). V tejto miestnosti si taktiež za pomoci inštruktora vyberú svoj neoprén (podľa veľkosti, prípadne aj hrúbky materiálu). Priestor školy je veľmi špecifický. Už pri vstupe človeka prekvapí veľmi príjemná jedinečná vôňa, ktorá je kombináciou surferského vosku (ten vonia kombináciou kokosu a vanilky) používaného na dosky pre zlepšenie trakcie, bielidla a ústnej vody, ktorou sa umývajú neoprény, a mydla, v ktorom sa umývajú rozlišovacie tričká. Miestnosť je pomerne veľká a prevláda v nej pološero, kde jediným zdrojom svetla sú nepriehľadné okná na vonkajšej stene a dvere, ktoré zostávajú pred lekciou otvorené. V miestnosti sa okrem neoprénov a tričiek v strede nachádza pingpongový stôl a stolný futbal. Na ľavej stene je veľká nástenka s fotkami žiakov s inštruktormi, z ktorých niektoré sú podpísané alebo majú vpísané venovanie. Na nástenke sa nachádza i mapa pláže s označením miesta školy aj surferským miestom *Barrinha*. Pri stenách sú dva gauče, v jednom rohu sú opreté dosky, vedľa nich je jedálenský stôl s piatimi stoličkami. Na náprotivnej strane od vchodových dverí visí vlajka s logom školy. Vedľa nej sa pri stene nachádza malá drevená doska v tvare *shortboardu*, ktorá je položená na valci a slúži na tréning rovnováhy, taktiež longboard na tréning balansu a demonštráciu rôznych techník. V ďalšom rohu sú uskladnené ďalšie dosky, *bodyboardy* či tzv. *surf skate*. Ide o druh skateboardu, ktorý imituje surferskú dosku a pohyby, ktoré na nej človek robí. Slúži na tréning zabáčania a rôznych prudkých otočiek, ktoré sú súčasťou množstva manévrov. Kým sa všetci pozapísujú a prezlečú do neoprénov, inštruktori na týchto občas niečo vysvetľujú alebo demonštrujú. Žiaci, ktorí sú pripravení vyraziť na lekciu skôr, si zatiaľ môžu zahrať pingpong alebo zlepšovať svoju techniku na príslušných pomôckach (terénny denník).

V drvivej väčšine prípadov sa ide surfovať na kraj ostrova (miesto s názvom *Barrinha*). Zo školy sa naň vyráža peši. Cesta trvá približne 15 minút. Po príchode sa rozložia vlajky

s logom školy, ktoré na daný čas ohraničujú priestor školy. V rozmedzí týchto vlajok by sa nemal pohybovať iný surfer než príslušník školy. S narušením tohto priestoru som sa vo Faro nestretol. Pravdepodobne z časti preto, že na *Barrinhu* nechodí až tak veľa ľudí a z časti preto, že škola si väčšinou vyberá jednoduchšie miesta, kde vlny nepredstavujú najväčšiu výzvu. S problémom vymedzovania priestoru som sa však stretol pred niekoľkými rokmi v Porte na pláži *Praia de Matosinhos*. Porto je oveľa väčšie mesto než Faro, ktoré je plné turistov a aj rôznych surferských škôl. Neraz sa stalo, že kde končilo územie jednej školy, začínalo územie druhej. Takmer jediný priestor bez vlajok sa neraz nachádzal na kraji pláže pri pevnosti. Toto miesto však patrilo miestnym surferom a vstup naň tiež neprichádzal do úvahy. Raz ma zrazil žiak z jednej školy, následne na čo po mne začal kričať jeho lektor, že som na ich území, nemám tam čo robiť a nech vypadnem (terénny denník).

Po označení miesta vlajkami sa väčšinou všetci vrhajú bez dosiek do vody. Jedným z dôvodov je zistiť teplotu vody, a to, ako na ňu telo reaguje. Zároveň sa tak deje preto, aby človek získal aký-taký cit pre podmienky, veľkosť a hlavne silu vln, a to, čo môže v daný deň od oceánu očakávať. Inštruktori nabádajú žiakov k tomu, aby si na pár vlnách skúsili tzv. *bodysurfing* – spôsob, kedy človek „zjazdí“ vlnu iba za pomoci svojho tela. V niektorých prípadoch človek takisto veľmi rýchlo príde na to, či mu zateká neoprén a môže sa teda pripraviť na možno o čosi menej príjemnú *session*. Prvýkrát, keď človeku voda zatečie za neoprén, vie byť nepríjemným pocitom, no z mojej skúsenosti to človek počas *session*-u takmer nevníma. Keď som aj mal poškodený neoprén, bol som natoľko ponorený do aktivity, hľadania vhodného miesta, pádlovania, toho zvláštneho spojenia s doskou a oceánom, že som nepríjemný pocit studenej vody stekajúcej dolu chrbtom úplne ignoroval. Dokonca som ho považoval za osviežujúci a príjemný. Okrem toho, cestou na *lineup* človeka často facká voda zo všetkých strán, takže si to prestane všímať a sústreďí sa skôr na dýchanie medzi jednotlivými setmi frkajúcimi mu do tváre (terénny denník).

Po pár minútach vo vode sa vracia späť na pláž, kde prebehne dynamická rozcvička na rozhýbanie svalov a kĺbov. Pri väčšom počte žiakov sa následne rozdelia podľa skúseností do skupín. Jednotliví lektori venujú niekoľko minút teórii, pričom demonštrujú rôzne praktiky ako napríklad zatáčanie. Všetci žiaci však každú lekciu na začiatku skúšajú techniku postavenia sa na dosku na súši. Inštruktori chodia od jedného k druhému, sledujú ich, prípadne techniku upravujú. Potom lektori venujú pár slov podmienkam a vlnám daného dňa, ukážu ktorým miestam sa vyhnúť, na ktoré sa pokúsiť dostať, kde sa vlny najlepšie lámu, atď. Vezmú sa dosky a ide sa do vody. Začiatočníci zostávajú bližšie pri brehu vo *whitewater*, kde sa učia na dosku

postaviť. Lektori im pomáhajú tým, že ich na vlnu vždy potlačia. *Whitewater* je miesto s bielou spenenou vodou po zlomení vlny, ktorá má však stále dostatočnú energiu, aby surfera niesla kolmo smerom na breh. Tí, ktorí postavenie sa na dosku zvládajú, sa presúvajú ďalej od brehu na tzv. *greenwater* – miesto pred zlomením vlny, kde vlna pomaly narastá a naberá na sile. Lektori priebežne sledujú všetkých žiakov a povzbudzujú ich pokrikmi či húkaním, keď niekto chytí vlnu. Taktiež dávajú spätnú väzbu, čo má kto robiť lepšie alebo inak. Párkrát som sa pristihol, ako som po úspešnom zjazdení dobrej vlny pohľadom vo vode hľadal Piu alebo Milenu uisťujúc sa, že moju jazdu videli. Ich prípadné pokriky uznania a chvály ma naplňali ešte väčšou radosťou (terénny denník).

Približne na posledných 15 minút (ak sú podmienky dobré tak aj skôr) si lektori tiež vezmú dosky a idú surfovať. „*Fascinuje ma ľadnosť a grácia ich pohybov. Už samotné pádlovanie, ktoré vyzerá byť takmer bez námahy. A chytanie vln... Kým ja pádlujem ako maniak, aby sa mi podarilo vlnu chytiť, Pia spraví tri jednoduché zábery a už je na nohách... Na otázku, ako to robí odvetila: 'To vieš, roky skúseností, bolesti a práčky.'* (k práčke sa prirovnáva pocit, ktorý človek zažíva pri wipeout-e, kedy vlna jeho telom hádže ako keby hodíte handrovú figúrku do práčky),“ (terénny denník). Po skončení lekcie sa vracia peši do budovy školy. Pred budovu sa vytiahne hadica, ktorou si ľudia pred vstupom do budovy umyjú nohy od piesku. Zároveň sa napustí voda do dvoch vedier, pričom v jednom sa ručne preplachujú rozdeľovacie tričká a v druhom neoprény. Tie sa následne zavesia na sušiacie šnúry pred budovou. Vo vnútri čaká na žiakov teplá sprcha. Týmto sa lekcija končí. Väčšina ľudí sa po vykonaní všetkých úkonov rozlúči a ide si po svojom. Iniciatívu na nejakú ďalšiu spoločnú aktivitu a čas strávení pohromade som zaregistroval možno raz či dvakrát (terénny denník).

Vďaka sedimentovanej praktickej vedomosti som bol schopný do istej miery porozumieť vlnám, ako sa v daných podmienkach správajú, kde sa lámú, kde sú časti s väčšou energiou, atď. Tieto praktické vedomosti som dokázal pretransformovať na lepšie jazdenie na vlnách, no moje telo reagovalo automaticky, toto vyhodnocovanie sa dialo na podvedomej úrovni. Opakovanie činnosti (surfingu) na takmer dennej báze vyústilo v zautomatizovaní istých úkonov. Pri surfingu, a to najmä pri *take off* fáze (teda začatie jazdy pádlovaním a následným postavením sa na dosku), človek nemá čas zamýšľať sa nad ničím. Všetko sa deje v zlomku sekundy. Surfer teda podvedome využíva sedimentované praktické zručnosti, ktoré nadobudol naprieč časom venovaným aktivite. Načasovanie, umiestnenie rúk, výskok na dosku, následné umiestnenie nôh a postoj, to všetko sa deje automaticky. Nič z toho nie je vykonávané kognitívnym rozhodnutím (terénny denník).

COVID-19 a jeho dopad na surfing na Praia de Faro

Pandémia COVID-19 nepochybne otriasla svetom a zmenila život azda každého. Takisto priniesla rôzne zmeny pre surferov. Jannis ušiel pred COVID-om z Nemecka, kde začínal lockdown, do Portugalska, ktoré bolo stále otvorené a dva mesiace nerobil nič iné iba surfoval. Priznáva však, že okrem týchto týždňov počas pandémie nesurfoval takmer vôbec. (Jannis, rozhovor). Zatiaľ čo pre surferov ako Jannis, bol covid pre ich surfing prínosný, pre ľudí z Portugalska veľmi nie. Miestne úrady totiž v rámci lockdownu zakázali kúpanie v oceáne, pod čo sa zarad'oval aj surfing. Ten sa stal na daný čas ilegálnym. Ľudia nesurfovali aj niekoľko mesiacov. Na pláži ste mohli pozorovať, ako polícia zatýka ľudí, pretože surfovali alebo ako ľudia pred policajtmí utekajú. (Pia, rozhovor). „*Predstav si to. Ak pôjde jeden, pôjdu ďalší. A nikdy nesurfuješ sám, takže je nereálne žiadať, aby ľudia vo vode boli 3 metre jeden od druhého. To je komunita... Surfing je ako komunita. Zdieľate vlnu, takže sa medzi sebou rozprávate... Takže som sa radšej ani nešiel na vlny pozerat'... hej, covid nás skoro zabil. Bolo to šíalené... ale prežiješ. A vieš prečo? Vieš, prečo prežiješ covid? Premýšľaš nad dňom, kedy povedia, že je dovolené surfovať. A nezaujímá ťa, že je to ploché (angl. výraz flat – podmienky, keď nie sú žiadne vlny). Ideš do vody, pretože už len to slané prostredie, to je proste... Chýba ti to,*“ (Vitor Monteiro, rozhovor).

Našli sa však aj takí, ktorí opatrenia ignorovali a šli surfovať aj napriek zákazu. Zväčša šlo o ľudí, pre ktorých je surfing postavený v ich rebríčku hodnôt veľmi vysoko, v podstate mu obetujú takmer všetko svoj voľný čas, nezriedka mu prispôsobujú svoj denný biorytmus, dokonca si hľadajú zamestnanie tak, aby mali istú časovú flexibilitu potrebnú pre surfing. Často to boli ľudia ako Mikie, ktorých život je orientovaný prevažne okolo surfingu a ktorých habitus je založený práve na telesnej skúsenosti tejto aktivity. „*Počas covidu sme sa dostali mimo zákona a ilegálne sme surfovali. A vlastne to bolo smiešne, pretože aj starší ľudia, miestni, ktorí sú zvyčajne vo vode, chodili aj počas covidu, takže si ich videl, ako sa skrývajú, idú medzi autami a domami, aby sa dostali na pláž . Je veľmi nezvyčajné vidieť niečo také, bolo to smiešne...*“ (Mikie, rozhovor).

ZÁVER

Diplomová práca sa zaoberá tematikou surfingu z pohľadu sociálnej a kultúrnej antropológie. Na úvod predostiera históriu a vznik surfingu, jeho transformáciu z voľnočasovej aktivity na neoddeliteľnú súčasť (nielen) havajskej kultúry a jeho sociálnu dynamiku.

Práca je založená primárne na karnálnej metóde rozvinutej Loïcom Wacquantom, ktorej ťažisko spočíva v osobnej skúsenosti skrz vlastné telo, kde telo je nielen nástrojom, ale zároveň i konštruktérom vedomosti. Výskum prebiehal najmä v meste Faro na pláži Praia de Faro v okolí surferskej školy AMAR, ktorej som bol členom. Okrem karnálnej metódy je diplomová práca postavená na odbornej literatúre a niekoľko pološtruktúrovaných a neštruktúrovaných rozhovoroch. Súčasťou je i antropologický film.

Text takisto poukazuje na možno menej známe aspekty surfingu v podobe problematiky lokalizmu, teda agresívneho až násilného správania domácich surferov voči ostatným surferom. Sú ponúknuté možné dôvody vzniku tohto fenoménu, rovnako sú načrtnuté spôsoby potencionálneho minimalizovania tohto problému v podobe dodržiavania tzv. surferskej etikety.

Surferská subkultúra je založená primárne na transcendentných zážitkoch, ktoré človek počas tejto aktivity zažíva. Ide o akési pocity spojenia s prírodou, extatického vytrženia, čistej radosti, no i stoického pokoja a rovnováhy. K týmto pocitom dochádza pri nadobudnutí tzv. stavu plynutia v Csikszentmihalyiho chápaní (Csikszentmihalyi, 2009), kedy sa surfer tak ponorí do aktivity surfovania, že stratí pojem o svojom ego, ktoré sa akoby rozplynie a on sa tak stane jedným so svojou doskou a oceánom. Tieto pocity sú natoľko silné, že človeka motivujú k opätovnému vykonávaniu danej aktivity. Dokonca majú i transformačný potenciál a dokážu zmeniť ľudské habitusy od základu. Sú tak silné, že potenciálne riziko, ktoré človeku pri surfingu hrozí, je do istej miery v rámci subkultúry relativizované.

Surfing sa však stáva čoraz populárnejším. Jeho pôvodná subkultúrna náтура naráža na biznis, kapitalizmus a konzum dnešnej spoločnosti. Pôvodné myšlienky surferskej subkultúry sa miestami akoby vytrácajú. Do značnej miery za toto môže (podľa literatúry a aj mojich respondentov) komercializácia a profesionalizácia surfingu. Surferi sú pomyselne rozdelení do dvoch táborov – tí, ktorí surfing považujú za šport a tí, ktorí za touto aktivitou vidia čosi viac; niečo hlbšie a duchovnejšie – aktivitu, za pomoci ktorej sa dotýkajú niečoho nadpozemského. Surfing aj v tomto prípade potvrdzuje svoju apolónsko-dionýzovskú podstatu.

Uvedomujem si však limity svojej práce, ktoré spočívajú najmä v obmedzenosti v podobe miesta výskumu (Portugalsko) a istej miery subjektivity vybranej metodológie, keďže karnálna metóda „*je vždy selektívnou syntetickou konštrukciou analytika, ktorá zachytáva moment v tejto dynamickej súťaži situovaných perspektív, nie surovou empirickou indukciou z etnografického pozorovania,*“ (Wacquant 2015: 8). Nesnažím sa teda tvrdiť, že závery prezentované v tejto práci sú všeobecne platné.

POUŽITÁ LITERATURA

- Anderson, J. 2014. Surfing between the local and the global: identifying spatial divisions in surfing practice, *Transactions of the Institute of British Geographers* 39(2): 237-249.
- Blanchard, K. 1988. Sport and ritual – a conceptual dilemma, *Journal of Physical Education, recreation and dance* 59: 9: 48-52.
- Blanchard, K. 1995. *The Anthropology of Sport: An Introduction*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Carroll, R. 2015. William Finnegan: 'I was reluctant to come out of the closet as a surfer', *The Guardian*. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2015/aug/06/william-finnegan-new-yorker-surfing-memoir> [4. 3. 2023].
- Czikszentmihalyi, M. 2009. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. Harper Collins.
- De Alessi, M. 2009. The Customs and Culture of Surfing, and an Opportunity for a New Territorialism?, *Reef Journal* 1(1): 85-92.
- Delaney, T., Madigan, T. 2021. *The Sociology of Sports: An Introduction*. Jefferson: McFarland & Company.
- Douglas, B. 2003. History, Culture, Surfing: Exploring Historiographical Relationships, *Journal of Sport History* 40(1): 3-20.
- Finnegan, W. 2016. *Barbarian Days: A Surfing Life*. London: Corsair.
- Finney, B. 1959. *Hawaiian Surfing: A Study of Cultural Change*. University of Hawaii.
- Finney, B. 1959. Surfing in Ancient Hawaii, *The Journal of the Polynesian Society* 68(4): 327-327.
- Ford, N., Brown, D. 2006. *Surfing and Social Theory: Experience, embodiment and narrative of the dream glide*. London: Routledge.
- Godfrey, C., Devine-Wright, H., Taylor, J. 2015. The positive impact of structured surfing courses on the wellbeing of vulnerable young people, *Community Practitioner* 88(1): 26-29. Available at: <https://www.researchgate.net/profile/Hannah-Devine->

- [Wright/publication/273404394 The positive impact of structured surfing courses on the wellbeing of vulnerable young people/links/5721eadb08aea0447bce5049/The-positive-impact-of-structured-surfing-courses-on-the-wellbeing-of-vulnerable-young-people.pdf](#) [17. 12. 2022].
- Heřmanský, M., Novotná, H. 2011. Hudební subkultury, in *Folklor atomového věku*, 89-110. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.
- Houseofsurf.co 2023. *Longboarding vs Shortboarding: What's The Difference, Which Is Better (And Why...)*. Available at: <https://houseofsurf.co/longboarding-vs-shortboarding/#:~:text=Longboards%20are%20built%20for%20cruising,and%20not%20as%20thick%20too>. [6. 3. 2023]
- Jetmarová, J. 2017. O liminalitě, communitas a dotecích Absolutna. Fenomenologie ultravytrvalostního sportu, *Český lid* 104(1): 53-70.
- Laviolette, P. 2016. *Extreme landscapes of leisure: Not a hap-hazardous sport*. Abingdon: Routledge.
- Lawler, K. 2011. *The American Surfer: Radical Culture and Capitalism*. New York: Routledge.
- Lueras, L. 1984. *Surfing: The Ultimate Pleasure*. New York: Workman Publishing.
- MacKerron, G., Mourato, S. 2013. Happiness is greater in natural environments, *Global Environmental Change* 23: 992-1000. Available at: https://eprints.lse.ac.uk/49376/1/Mourato_Happiness_greater_natural_2013.pdf [15. 12. 2022].
- Matos, M. G., Santos, A. C. 2017. Surfing for Social Integration: Mental Health and Well-Being promotion through Surf Therapy among Institutionalized Young People, *Journal of Community Medicine & Public Health Care* 4: 026. Available at: https://www.researchgate.net/publication/317956933_Surfing_for_Social_Integration_Mental_Health_and_Well-Being_promotion_through_Surf_Therapy_among_Institutionalized_Young_People [17. 12. 2022].
- Nichols, B. 2010. *Introduction to Documentary, Second Edition*. Indiana University Press.

- Olivier, S. 2010. 'Your Wave, Bro!': virtue ethics and surfing, *Sport in Society* 13: 1223-1233.
- Sekot, A. 2018. *Pohybové aktivity pohledem sociologie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Stranger, M. 2020. *Surfing Life: Surface, Substructure and the Commodification of the Sublime*. Abingdon: Routledge.
- Šavelková, L. 2021. Původní obyvatelé a olympijské hry – reprezentace, performance a rezistence, in L. Šavelková, J. Jetmarová, T. Boukal (eds.), *Původní obyvatelé a globalizace*, 67-155. Červený kostelec: Pavel Mervart.
- Wacquant, L. 2003. *Body & soul*. Oxford: Oxford University Press.
- Wacquant, L., Deyanov, I. 2002. Taking Bourdieu Into the Field, *Berkeley Journal of Sociology* 46: 180-186.
- Wacquant, L. 2015. For a Sociology of Flesh and Blood, *Qual Sociol* 38: 1-11.
- Wacquant, L. 2005. Carnal Connections: On Embodiment, Apprenticeship, and Membership, *Qualitative Sociology* 28: 4.

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A: Časti vlny

PRÍLOHA A: Časti vlny

Časti vlny; Zdroj: <https://www.saltwater-dreaming.com/learn-to-surf/parts-of-a-wave.htm>